

Кунгера

САМОЛИЧНОСТ

Glibri

МИЛАН КУНДЕРА САМОЛИЧНОСТ

Превод: Росица Ташева

chitanka.info

Жан-Марк сънува. Страх го е за Шантал, търси я, тича из улиците, накрая я вижда в гръб, вижда я как върви, как се отдалечава. Тича след нея, вика я. Още няколко крачки и ще я настигне, но тя се обръща и Жан-Марк поразен вижда друго лице, чуждо и неприятно лице. Не е друга жена, Шантал е, неговата Шантал, няма никакво съмнение, но неговата Шантал с лице на непозната и това е жестоко, непоносимо жестоко. Прегръща я, притиска я до себе си и повтаря, ридаейки: „Шантал, малка моя Шантал, малка моя Шантал!“, сякаш иска, повтаряйки тези думи, да придаде на преобразеното лице предишния му изгубен вид, изгубената му самоличност.

1

Хотел в нормандско градче на морето — бяха го открили случайно в един пътеводител. Шантал пристигна в петък вечер, за да прекара една самотна нощ без Жан-Марк, който трябваше да дойде на другия ден по обяд. Остави куфарчето си в стаята, излезе и след кратка разходка по непознатите улици се върна в ресторанта на хотела. В седем и половина помещението бе още празно. Седна на една маса в очакване някой да ѝ обърне внимание. Отсреща, до вратата на кухнята две сервитьорки оживено разговаряха. Шантал не искаше да им подвиква, затова стана, прекоси ресторанта и спря до тях. Но те бяха твърде погълнати от обсъжданата тема.

— Нали ти казвам, има вече десет години оттогава. Познавам ги. Направо е ужасно. Няма никаква следа. Никаква. И по телевизията предаваха за тях.

Другата:

— Какво може да им се е случило?

— Нямаат никакви предположения. Точно това е ужасното.

— Убийство?

— Преобърнаха всичко наоколо.

— Отвлечане?

— Но кой? И защо? Не беше нито богат, нито важен. Показаха ги по телевизията. Децата му, жена му. Напълно са отчаяни. Представяш ли си?

После забеляза Шантал.

— Следите ли предаването за изчезналите хора? По телевизията. Казва се „Изгубени от поглед“.

— Да — отвърна Шантал.

— Може би сте видели какво се случи на семейство Бурдиьо. Тукашни са.

— Да, ужасно е — каза Шантал.

Не знаеше как да отклони разговора за тази трагедия към прозаичния въпрос с храната.

— Сигурно искате да вечеряте — рече най-сетне другата сервитьорка.

— Да.

— Ще извикам главния сервитьор, идете да седнете.

Колежката ѝ прибави:

— Представяте ли си, някой, когото обичате, внезапно да изчезне и никога да не узнаете какво му се е случило! Направо да полудееш!

Шантал се върна на масата си. Главният сервитьор дойде след пет минути. Тя си поръча студено ястие, съвсем обикновено — не обичаше да се храни сама, ах, как мразеше да се храни сама!

Започна да реже шунката в чинията си. Не можеше да отклони мислите си от пътя, по който ги бяха насочили сервитьорките — как е възможно в този свят, където следят и записват всяка ваша стъпка, където в универсалните магазини ви наблюдават с камери, където хората непрекъснато се натъкват един на друг, където човек дори не може да се люби, без на другия ден да го разпитват изследователи и анкетъори (Къде правите любов? Колко пъти седмично? Със или без презерватив?), как е възможно някой да се изплъзне от наблюдението и да изчезне безследно? Да, тя следи предаването с ужасяващото заглавие „Изгубени от поглед“, единственото предаване, което я обезоръжава с искреността си, с тъгата си, сякаш някаква чужда намеса е принудила телевизията да се откаже от лекомислието си. Със сериозен тон водещият приканва зрителите да споделят каквото знаят, за да помогнат да се открие изчезналият. В края на предаването показват една след друга снимките на „изгубените от поглед“, за които е ставало дума в предишните предавания — някои от тях ги няма от единайсет години.

Шантал си представя как е загубила по този начин Жан-Марк. Как е останала в пълно неведение, как може само да предполага какво се е случило. Не би могла дори да се самоубие, защото самоубийството би било предателство, отказ да чака, загуба на търпение. Би била осъдена да живее до края на дните си в безкраен ужас.

2

Шантал се качи в стаята си, заспа мъчително трудно и се събуди посред нощ след дълъг сън. Сънят ѝ бе населен изключително с хора от миналото ѝ — майка ѝ (отдавна починала) и главно бившият ѝ съпруг, когото не бе виждала от години (не приличаше на себе си, сякаш режисьорът бе сбъркал в подбора). Беше с властната си и енергична сестра и с новата си съпруга (не я познаваше, но в съня си не се съмняваше в самоличността ѝ). Накрая той започна да ѝ прави смътни еротични предложения, а новата му жена силно я целуна по устата, като се опитваше да плъзне езика си между устните ѝ. Лижещите се езици винаги ѝ бяха вдъхвали отвращение. Всъщност именно тази целувка я събуди.

Сънят я хвърли в такъв дълбок смут, че се опита да открие причината му. Това, което всъщност я е обезпокоило, мисли си тя, е, че в съня сегашният ѝ живот не присъстваше. Защото тя страстно държи на настоящето си, за нищо на света не би го сменила нито с миналото, нито с бъдещето. Затова не обича сънищата — те ви налагат неприемливо равенство между различните периоди от един и същи живот, уеднаквяваща едновременност на всичко, което човек е преживял, те обезценяват сегашното, като му отнемат привилегированата позиция. Като в съня от тази нощ: цяла една част от живота ѝ бе унищожена — Жан-Марк, общият им апартамент, изживените заедно години. На тяхно място се бе промъкнало миналото, хората, с които отдавна бе скъсала и които се бяха опитали да я уловят в мрежата на банално сексуално прелъстяване. Усещаше върху устата си плажните устни на жена (не грозна — избирайки актрисата, режисьорът на съня се бе оказал доста взискателен) и това ѝ бе до такава степен неприятно, че посред нощ отиде в банята, където дълго се ми и плакна устата си.

3

Ф. бе стар приятел на Жан-Марк, познаваха се още от училище. Бяха на едно мнение по всички въпроси, разбираха се и общуваха до деня, в който преди няколко години Ф. внезапно и окончателно отмиля на Жан-Марк. Тогава престанаха да се виждат. Когато научи, че Ф. е много зле и се намира в болница в Брюксел, Жан-Марк не изпита никакво желание да го посети, но Шантал настоя.

Старият му приятел имаше потискащ вид. Помнеше го такъв, какъвто беше в гимназията — крехко момче, винаги елегантно облечено, надарено с естествен финес, пред който Жан-Марк се чувстваше като носорог. Тънките, женствени черти, благодарение на които някога Ф. изглеждаше по-млад от възрастта си, сега го състаряваха. Лицето му изглеждаше гротескно малко, спаружено, сбръчкано, като мумифицираната глава на някоя умряла преди четири хиляди години египетска принцеса. Жан-Марк се взираше в ръцете му — едната бе обездвижена от прикачената система, със забита във вената игла, другата правеше широки жестове, за да илюстрира думите му. Открай време, когато го гледаше как ръкомаха, Жан-Марк имаше чувството, че на фона на дребното му тяло ръцете на Ф. изглеждаха още по-къси, съвсем миниатюрни, ръце на марионетка. През този ден това чувство се засили, защото детинските жестове не подхождаха на сериозността на думите — Ф. му разказваше за комата си, която бе продължила няколко дни, преди лекарите да го върнат към живот.

— Нали си чувал какво разправят хората, изпадали в клинична смърт. Толстой говори за това в един свой разказ. Тунел и в дъното — светлина. Мамещата красота на отвъдното. Кълна ти се, нямаше никаква светлина. И още по-лошо — никакво безсъзнание. Всичко знаеш, всичко чуваш, само че лекарите не си дават сметка за това и говорят каквото им дойде наум пред теб, дори онова, което не би трябвало да чуеш. Че си отиваш. Че мозъкът ти се е скапал.

Тук той замълча. После продължи:

— Не искам да кажа, че бях напълно буден. Всичко съзнавах, но и всичко бе някак деформирано, като насън. От време на време сънят се превръщаше в кошмар. Само че в живота кошмарите свършват бързо, започваш да крещиш и се събуждаш. А аз не можех да крещя. Това бе най-ужасното — да не можеш да крещиш. Да си неспособен да изкрещиш в кошмара си.

Отново замълча. И пак продължи:

— Никога не ме е било страх от смъртта. Сега ме е страх. Не мога да се отърва от мисълта, че след смъртта човек остава жив. Че да си мъртъв, означава да изживяваш безкраен кошмар. Но както и да е. Както и да е. Да говорим за друго.

Преди да дойде в болницата, Жан-Марк бе убеден, че нито един от двамата няма да може да прикрие спомена за скъсването им и че ще му се наложи да каже на Ф. някоя и друга неискрена дума за сдобряване. Но страховете му се оказаха неоснователни, мисълта за смъртта правеше всички останали теми маловажни. Колкото и да искаше да говори за друго, продължи да разказва за страдащото си тяло. Думите му потиснаха Жан-Марк, но не събудиха съчувствието му.

4

Наистина ли е толкова студен, толкова безчувствен? Един ден преди няколко години разбра, че Ф. го е предал. Е, думата е прекалено романтична, положително преувеличена. Предателството в никакъв случай не беше ужасно — на едно събрание, свикано в негово отсъствие, всички се бяха нахвърлили върху Жан-Марк и по-късно го бяха уволнили (неприятна, но не чак толкова тежка загуба, като се има предвид, че той не държеше много на работата си). На това събрание бе присъствал и Ф. Не казал нито дума в защита на Жан-Марк. Ръчичките му, които толкова обичат да жестикулират, не се помръднали в полза на приятеля му. Жан-Марк не искаше да съди прибързано, затова внимателно провери дали Ф. наистина бе мълчал. Когато напълно се убеди в това, за няколко минути се почувства безкрайно наранен. После реши никога вече да не го вижда. Веднага след това бе обзет от необяснимо радостно чувство на облекчение.

Ф. завършваше с изложението на бедите си, когато след миг мълчание лицето му на малка мумифицирана принцеса светна.

— Спомняш ли си разговорите ни в гимназията?

— Не съвсем — каза Жан-Марк.

— Слушах те като ученик учителя си, когато говореше за момичета.

Жан-Марк се опита да си спомни, но не откри в паметта си и следа от някогашните разговори.

— Че какво е знаел шестнайсетгодишен сополанко като мен момичетата?

— Веднъж — продължи Ф. — първо аз казах нещо за момичетата. Спомняш ли си, поначало се шокирах, че едно хубаво тяло може да е просто машина за изпускане на секрети. Разправях ти, че не понасям гледката на момиче, което се секне. А ти, като сега те виждам, спря, изгледа ме и ми каза със странно опитен тон, искрено, твърдо: „Да се секне ли? На мен ми стига да видя как окото ѝ мига, да

проследя движението на клепача върху роговицата, за да изпитам почти непреодолимо отвращение“. Спомняш ли си?

— Не — отговори Жан-Марк.

— Наистина ли си забравил? Движението на клепача! Такава странна идея!

Но Жан-Марк казваше истината — не си спомняше. И дори не се опитваше да рови в паметта си. Мислеше си за друго — ето го истинското и единствено основание за съществуването на приятелството: приятелят трябва да бъде огледало, в което другият да съзерцава някогашния си образ — без вечното дрънкане за миналото този образ отдавна да се е изличил.

— Клепача. Не си спомняш, а?

— Не — каза Жан-Марк и мислено добави: „Не разбираш ли, че не ми е притрябвало огледалото, което ми предлагаш?“.

Умората налегна Ф. и той млъкна, сякаш споменът за клепача го бе омаломощил.

— Трябва да спиш — каза Жан-Марк и стана.

На излизане от болницата изпита непреодолимо желание да бъде с Шантал. Ако не бе толкова изтощен, щеше да замине веднага. Преди Брюксел си бе представял, че обилно ще се наобядва на другия ден и ще тръгне спокойно, без да бърза. Но след срещата с Ф. нави будилника си за пет часа сутринта.

Уморена след неспокойната нощ, Шантал излезе от хотела. По пътя към морския бряг среща неделни туристи. Всички те се движеха по една и съща схема — мъжът буташе количка с бебе, жената вървеше до него. Лицето на мъжа бе добродушно, загрижено, усмихнато, леко смутено и винаги готово да се наведе над детето, да му обърше носа, да го успокои. Лицето на жената бе отегчено, отсъстващо, самодоволно, понякога дори (необяснимо) зло. Схемата се повтаряше в различни варианти: мъжът до жената буташе количката и в същото време носеше на гърба си бебе в специална торба; мъжът до жената буташе количката, носеше бебе на раменете си и още едно в торба на корема си; мъжът до жената не буташе количка, а водеше дете за ръка и носеше три други на гърба, на корема и на раменете си. Или пък жена без мъж буташе количката. Тя вършеше това с непозната за мъжете напористост, дотолкова, че Шантал, която вървеше по същия тротоар, бе принудена в последния момент да отскочи встрани.

Шантал си казва: мъжете са се превърнали в татковци. Не са бащи, а само татковци, което означава бащи без бащински авторитет. Представя си, че флиртува с някой татко, който бута количка с бебе и носи още две — на гърба и на корема си. Възползва се от момента, когато съпругата се е спряла пред някоя витрина и шепнешком му определя среща. Какво би направил той? Дали превърнатият в дърво за деца мъж е способен да се обърне след непозната жена? Дали бебетата, овесени на гърба и корема му, няма да се разреват, обезпокоени от въртенето на носача си? Тази мисъл ѝ се струва смешна и я развеселява. Казва си: живея в свят, в който мъжете вече никога няма да се обръщат след мен.

После заедно с още няколко души, които правеха сутрешната си разходка, Шантал се озова на насипа — настъпил бе отливът, пясъчната равнина се простираше на километър пред нея. Отдавна не бе идвала на нормандския бряг и не познаваше модните спортове, които се практикуваха тук — хвърчила и пясъчни платноходи.

Хвърчилото: цветна тъкан, опъната върху ужасно твърд скелет и пусната на вятъра, с помощта на два конеца, по един във всяка ръка, можеш да го поведеш в различни посоки, така че да се издига и да слиза, да се върти и да издава страхотен шум като гигантски стършел, а от време на време да забива нос в пясъка като катастрофирал самолет. Шантал установи с изненада, че собствениците не бяха деца, нито юноши, а почти винаги възрастни. И никога жени, все мъже. Това бяха татковците! Татковци без деца, татковци, успели да избягат от съпругите си! Не тичаха у любовниците си, тичаха на плажа, за да си поиграят!

Още веднъж я осени идеята за коварно прелъстяване — да се приближи изотзад до мъжа, който държи двата конеца и с вирната глава наблюдава шумния полет на играчката си, да му пошушне на ухото своята покана за секс, съставена от най-неприлични думи. Реакцията му? Шантал ни най-малко не се съмнява — няма дори да я погледне, ще изсъска: „Остави ме на мира, зает съм!“.

Е не, мъжете никога вече няма да се обръщат след нея.

Прибра се в хотела. На паркинга забеляза колата на Жан-Марк. Научи на рецепцията, че е пристигнал преди поне половин час. Подадоха ѝ бележка: „Пристигнах по-рано. Отивам да те търся. Ж. М.“.

Отишъл е да ме търси, въздъхна Шантал. Но къде?

— Господинът каза, че сигурно ще сте на плажа.

6

Докато отиваше към морския бряг, Жан-Марк мина покрай автобусна спирка. Там имаше само едно момиче по дънки и фланелка. Без особено въодушевление, но съвсем откровено тя въртеше ханша си, сякаш танцуваше. Когато се приближи до нея, той видя зейналата ѝ уста — момичето се прозяваше, дълго, ненаситно. Широко отворената дупка леко се полюшваше заедно с машинално танцуващото тяло. Жан-Марк си каза: „Тя танцува и скучае“. Стигна до насипа. Долу на плажа видя мъжете, които с вирнати глави пускаха във въздуха хвърчилата си. Правеха го с жар и Жан-Марк си припомни старата си теория — има три вида скука: пасивната скука — момичето, което танцува и се прозява, активната скука — любителите на хвърчила и бунтовната скука — младежите, които палят коли и чупят витрини.

По-нататък на плажа деца между дванайсет и четиринайсет години с големи цветни каски, под които телцата им се огъваха, се трупаха около странни съоръжения — върху два кръстосани металически пръта са фиксирани предно колело и две задни копелета, по средата, в дълга и ниска кутия може да се и да се излегне човешко тяло, отгоре стърчи мачта с платно. Защо децата са с каски? Естествено, този спорт е опасен. Но всъщност, казва си Жан-Марк, управляваните от децата платноходни автомобили заплашват повече пешеходците. Защо и на тих не им предложат каски? Защото тези, които се дърпат от организираните развлечения, са дезертирали от голямата обща битка срещу скуката и не заслужават нито внимание, нито каска.

Жан-Марк слезе по стълбите към плажа и внимателно огледа брега на отдръпналото се море. Опита се да различи Шантал сред далечните силуети. Накрая я позна — беше се спряла и съзерцаваше вълните, яхтите, облаците.

Мина покрай децата, които, напътствани от инструктор, сядаха в автомобилите и започваха бавно да се движат в кръг. Други автомобили профучаваха наоколо с голяма скорост. Само платното,

управлявано с въже, осигурява правилната посока и позволява да се завива и да се заобикалят пешеходците. Но дали несръчният любител може да овладее платното? И дали пясъчният платноход непременно ще се подчини на волята на пилота?

Жан-Марк гледаше автомобилите и когато забележа, че един от тях се приближава към Шантал със скоростта на болид, челото му се сбърчи. Вътре се бе излегал възрастен човек като космонавт в ракета. В това хоризонтално положение не би могъл да види нищо пред себе си! Дали Шантал ще е достатъчно благоразумна, за да се отстрани? Той замърмори срещу нея, срещу безгрижието ѝ и ускори крачка.

Тя се обърна. Но явно не виждаше Жан-Марк, защото походката ѝ оставаше бавна, походка на жена, потънала в мислите си, която върви, без да се оглежда. Искаше да ѝ извика да не бъде толкова разсеяна, да внимава с тези идиотски коли по плажа. Внезапно си представи тялото ѝ, премазано от автомобила, тя просната на плажа, цялата в кръв, автомобилът се отдалечава, той тича към нея. Тази картина толкова го разстрои, че започна наистина да вика, но вятърът бе силен, плажът огромен, никой не чуваше гласа му, така че можеше спокойно да се отдаде на сантименталния си театър и да изкрещи цялата си тревога за нея. С лице, сгърчено в гримаса на страх, той за няколко мига изживя ужаса на смъртта ѝ.

После, сам учуден от странната си истерична криза, Жан-Марк я видя там, надалеч да се разхожда небрежно, спокойна, кротка, чаровна, безкрайно трогателна. Усмихна се на траурната комедия, която си бе разиграл, усмихна се, без да се самоукорява, защото смъртта на Шантал е с него, откакто е започнал да я обича. Затича се и ѝ помахаша с ръка. Но тя отново спря, отново се обърна към морето и се загледа в далечните платна, без да забележи мъжа, който ѝ махаше с ръка.

Най-после! Обърна се и като че ли го видя. Той радостно ѝ помахаша отново. Но тя не се интересуваше от него. Спря и се взря в дългата линия на галещото пясъка море. Сега бе в профил и той установи, че това, което приличаше на кок, бе шал, увит около главата ѝ. И докато се приближаваше към нея (с внезапно забавена крачка), жената, която бе помислил за Шантал, се превръщаше в стара и грозна, съвсем друга жена — и в това имаше нещо комично.

Шантал скоро се умори да съзерцава плажа от насипа и тръгна обратно — смяташе да изчака Жан-Марк в стаята. Но как ѝ се спеше! За да не разваля удоволствието от срещата, реши бързо да изпие едно кафе. Тогава смени посоката и се отправи към голям павилион от бетон и стъкло, в който имаше ресторант, кафене, игрална зала и няколко магазина.

Влезе в кафенето, вътре свиреше прекалено силна музика. Раздразнена, тя тръгна между две редици маси. В голямото празно помещение имаше двама мъже, които я огледаха — единият, младият, с черно облекло на сервитьор, се бе облегал на бара; другият, по-възрастният, доста як, само по фланелка, стоеше прав в дъното на кафенето.

Преди да седне, тя каза на якия:

— Бихте ли спрели музиката?

Той пристъпи към нея.

— Моля? Не разбрах.

Шантал погледна мускулестите му ръце с татуировка на гола жена с много едри гърди и увита около тялото ѝ змия.

Повтори (като смекчи изискванията си):

— Музиката, бихте ли я намалили?

Човекът отговори:

— Музиката? Не ви ли харесва?

И Шантал видя как младият, преминал зад бара, увеличава звука на рока.

Човекът с татуировката бе съвсем близо до мен. Усмивката му ѝ се стори зла. Предаде се.

— Не, нямам нищо против музиката ви!

— Бях сигурен, че ви харесва. Какво обичате?

— Нищо — каза Шантал, — само гледам. Приятно е тук.

— Тогава защо не останете? — каза зад гърба ѝ с противно лигав глас младият в черно, който пак бе сменил мястото си — стоеше между

два реда маси на единствената пътека, която водеше към изхода.

Раболепният му глас пробуди у нея нещо като паника. Почувства се като в капан, който всеки момент ще хлопне. Налагаше се да действа бързо. За да излезе, трябваше да мине оттам, където бе застанал младежът. Сякаш решила да поеме риска, тя тръгна към него. Видя сладникавата му усмивка и усети как сърцето ѝ се разтупква. В последния момент той направи крачка встрани и я пусна да мине.

8

Да сбърка любимата с друга. Колко пъти вече му се е случвало! И винаги с все същото учудване — толкова ли е малка разликата между нея и останали те жени? Как е възможно да не разпознае силуета на най-обичаното от него същество, на съществото, което смята за несравнимо?

Отваря вратата на стаята. Най-после я вижда. Този път това е тя, без никакво съмнение, но пак не прилича на себе си. Лицето ѝ е старо, погледът — странно зъл. Сякаш жената, на която бе правил знаци на плажа, щеше отсега нататък и завинаги да измести любимата му. Сякаш щеше да бъде наказан за неспособността си да я разпознае.

— Какво има? Какво се е случило?

— Нищо, нищо — казва тя.

— Как нищо? Изглеждаш толкова променена.

— Спах лошо. Почти не спях. Прекарах неприятна сутрин.

— Неприятна? Кое ѝ беше неприятното?

— Всъщност нямаше нищо неприятно.

— Разправи ми.

— Няма какво да ти разправам.

Той настоява. Накрая тя казва:

— Мъжете вече не се обръщат след мен.

Той я гледа, неспособен да разбере какво казва тя, какво иска да каже. Тъжна е, защото мъжете не се обръщат след нея? Исква му се да ѝ каже: ами аз? Ами аз? Аз, който те търсих на километри по плажа, виках името ти и плаках, аз, който съм способен да тичам подир теб по цялата планета?

Не го казва. Вместо това повтаря бавно, тихо думите, произнесени от нея.

— Мъжете вече не се обръщат след теб. Наистина ли си тъжна заради това?

Тя се изчервява. Изчервява се, както отдавна не я е виждал да се изчервява. Червенината ѝ сякаш издава непризнати желания. Толкова

силни желания, че Шантал не устоява и повтаря:

— Да, мъжете, те вече не се обръщат след мен.

9

Когато Жан-Марк се появи на прага на стаята, тя имаше най-доброто желание да е весела. Искаше да го целуне, но не можеше. Откакто мина през онова кафене, бе напрегната, притеснена и до такава степен завладяна от лошото си настроение, че се боеше да не би любовният ѝ жест да му се стори фалшив и насилен.

После Жан-Марк я попита: „Какво се е случило?“. Тя отговори, че е спала лошо, че е уморена, но не успя да го убеди и той продължи да я разпитва. Шантал не знаеше как да се измъкне от тази любовна инквизиция, затова пожела да му каже нещо смешно. Спомни си за сутрешната си разходка и за мъжете, превърнати в дървета с деца по тях, и откри в главата си фразата, останала там като забравен предмет: „Мъжете вече не се обръщат след мен“. Прибягна до тази фраза, за да предотврати сериозния разговор. Опита се да я изрече с възможно най-лек тон, но за нейна изненада гласът ѝ прозвуча горчиво и печално. Усети тази печал лепната на лицето си и веднага си даде сметка, че той няма да я разбере.

Видя как я гледаше — дълго, сериозно, и изпита чувството, че този поглед запалва огън в дълбините на тялото ѝ. Огънят бързо се разпространи в корема ѝ, изкачи се в гърдите, изгори бузите ѝ и тя чу как Жан-Марк повтаря след нея: „Мъжете вече не се обръщат след теб. Наистина ли си тъжна заради това?“.

Усети, че пламти като факел и че по кожата ѝ се стича пот. Знаеше, че червенината придава на фразата ѝ преувеличено значение. Той сигурно мислеше, че чрез тези думи (иначе толкова обикновени!) тя се е издала, че му е показала тайните си влечения, които я карат да се изчервява от срам. Това е недоразумение, но тя не може да му го обясни, защото огненият пристъп ѝ е познат от доста време. Винаги е отказвала да го назове с истинското му име, но този път вече не се съмнява какво означава той и точно затова не иска, не може да говори за него.

Топлинната вълна продължи дълго и като връх на садизма пред очите на Жан-Марк. Вече не знаеше какво да направи, за да се скрие, да отклони от себе си изпитателния му поглед. Крайно смутена, повтори същата фраза с надеждата, че ще поправи това, което е сбъркала първия път, и че ще я произнесе леко, като шега, като пародия: „Да, мъжете, те вече не се обръщат след мен“. Не успя — фразата прозвуча още по-печално отпреди.

В очите на Жан-Марк внезапно пламна светлина, която тя познаваше и която бе като спасителен фенер: „Ами аз? Как можеш да мислиш за онези, които не се обръщат след теб, когато аз непрекъснато тичам след теб, където и да си?“.

Почувства се спасена, защото гласът на Жан-Марк бе гласът на любовта, гласът, чието съществуване бе забравила в миговете на объркване, гласът на любовта, който я милваше и отпускаше, но за който още не бе готова. Той сякаш идваше отдалеч, много отдалеч. Още дълго ще трябва да го чува, за да му повярва.

Затова се скова, когато той понечи да я прегърне. Уплаши се да се притисне до него, уплаши се, че потното ѝ тяло ще разкрие тайната ѝ. Мигът бе твърде кратък, за да успее да го овладее. Така че, преди още да осъзнае жеста си, тя стеснително, но твърдо го отблъсна.

10

Наистина ли се случи това — тази провалена среща, която ги направи неспособни да се прегърнат? Дали Шантал още си спомня няколкото мига неразбиране? Спомня ли си фразата, която смути Жан-Марк? Почти не. Епизодът е забравен като хиляди други. След около два часа двамата обядват в ресторанта на хотела и весело разговарят за смъртта. За смъртта? Шефът на Шантал я е помолил да помисли за рекламната кампания по погребението на Люсиен Дювал.

— Не трябва да се смееш — казва тя засмяно.

— А те смеят ли се?

— Кои?

— Колегите ти. Самата идея е смешна, да рекламираш смъртта! Ама и тоя троцкист директорът ти! Винаги си казвала, че е интелигентен!

— Такъв е. Логичен е като хирургическо ножче. Познава Маркс, психоанализата, модерната поезия. Обича да разказва как в литературата от двайсетте години — в Германия или не знам къде — имало поетична школа, която възпявала всекидневието. Според него рекламната прилага точно нейната програма. Тя превръща обикновените предмети от живота в поезия. Благодарение на нея всекидневието е започнало да пее.

— Какво интелигентно намиращ в тези баналности?

— Тонът на цинично предизвикателство, с който ги казва.

— Смее ли се, или не се смее, когато те кара да рекламираш смъртта?

— Елегантно нещо е усмивката, с която се дистанцираш от нещата. А колкото си по-могъщ, толкова си по-принуден да бъдеш елегантен. Но дистанцираната му усмивка няма нищо общо със смях като твоя. Той е много чувствителен към този нюанс.

— Тогава как понася твоя смях?

— Ама ти какво си въобразяваш, аз не се смея. Не забравяй, че имам две лица. Научих се да изпитвам удоволствие от това, но все пак

не е лесно да имаш две лица. Необходимо е усилие, необходима е дисциплина! Разбираш ли, всичко, което правя, с желание или не, се старая да го правя добре. Ако не за друго, то поне за да не загубя работата си. А е много трудно да работиш съвършено и в същото време да мразиш работата си.

— О, ти го можеш това, способна си на него, направо си гениална — казва Жан-Марк.

— Да, мога да имам две лица, но не и едновременно. С теб нося лицето, което се смее. В службата нося сериозното си лице. Получавам досиетата на хората, които търсят работа при нас. Препоръчвам ги или давам отрицателно мнение. Някои от тях се изразяват в писмата си на такъв съвършен модерен език, с всичките клишета, с целия жаргон, със задължителния оптимизъм. Няма нужда да ги виждам, нито да разговарям с тях, за да ги намразя. Но знам, че точно те ще работят добре и усърдно. Има и такива, които в друго време сигурно биха се посветили на философията, на историята на изкуството, на френския език, а днес, по липса на нещо по-добро, почти отчаяно търсят работа при нас. Знам, че те тайно презират поста, за който кандидатстват, и че следователно са мои братя. И трябва да реша.

— Как решаваш?

— Веднъж препоръчвам този, който ми е симпатичен, друг път този, който ще работи добре. Действам наполовина като предател на агенцията, наполовина като предател на самата себе си. И смятам това двойно предателство не за неуспех, а за подвиг. Защото колко ли време още ще съм способна да запазя и двете си лица? Изтощително е. Ще дойде ден, когато ще имам само едно лице. По-лошото от двете, разбира се. Сериозното. Покорното. Ще ме обичаш ли още тогава?

— Никога няма да загубиш двете си лица — казва Жан-Марк.

Тя се усмихва и вдига чашата си с вино.

— Да се надяваме!

Чукат се, пият, после Жан-Марк казва:

— Впрочем почти ти завиждам, че правиш реклама на смъртта. Не знам защо, но още от детска възраст са ме покорявали стихотворенията за смъртта. Толкова много знам наизуст. Мога да ти изрецитирам някои, искаш ли? Би могла да ги използваш. Например стиховете на Бодлер, които сигурно познаваш.

„О, смърт! Кормчия стар! Вдигни платно прогнило!
Тук всичко ни е втръснало, о, смърт! На път! На
път!“^[1]

— Знам ги, знам ги — прекъсва го Шантал. — Прекрасни са, но не са за нас.

— Защо? Твоят стар троцкист нали обича поезията! А и има ли по-добро утешение за умиращия от това да си каже: „Тук ми е втръснало“? Представям си тия думи неоновно осветени над вратата на гробищата. За твоята реклама е достатъчно леко да се изменят: „Тук всичко ви е втръснало. Люсиен Дювал, старият кормчия, ще организира пътешествието ви“.

— Но задачата ми не е да се харесам на умиращите. Не те ще имат нужда от Люсиен Дювал. Живите, които погребват мъртвците си, искат да се наслаждават на живота, не да празнуват смъртта. Запомни добре: нашата религия се състои в това да възхваляваме живота. Думата „живот“ е царицата на думите. Дума — царица, оградена с други големи думи. Приключение! Бъдеще! Надежда! Впрочем знаеш ли какво е било кодовото название на атомната бомба, пусната над Хирошима? *Little boy!* Гений е бил, който го е измислил! Намерил е най-доброто. *Little boy*, малко момче, момченце, хлапе, няма по-нежна дума, по-трогателна, по-наситена с бъдеще.

— Да, ясно — казва Жан-Марк, очарован. — Самият живот се рее над Хирошима в лицето на момченцето, което ръси върху развалините златната пикня на надеждата. Така е започнала следвоенната епоха.

Той вдига чашата си.

— Наздраве!

[1] Преводът е на Кирил Кадийски. — Б.пр. ↑

11

Синът ѝ бе на пет години, когато го погребва. По-късно, през лятната ваканция, зълва ѝ каза: „Прекалено си тъжна. Трябва да си родиш още едно дете. Само така ще забравиш“. Сърцето ѝ се бе свило от тази забележка. Дете — съществуване без биография. Сянка, която бързо се стапя в заместника му. Само че тя не искаше да забрави детето си. Защищаваше незаменимата му индивидуалност. Защищаваше от бъдещето едно минало — пренебрегваното и презирано минало на нещастния малък покойник. Седмица по-късно съпругът ѝ каза: „Не искам да изпадаш в депресия. Трябва бързо да си направим друго дете. После ще забравиш“. Ще забравиш — дори не се опита да употреби друг израз! Точно тогава реши да го напусне.

За нея бе ясно, че съпругът ѝ, човек по-скоро пасивен, не говореше от свое име, а от името на по-общите интереси на голямото семейство, в което властваше сестра му. Тя живееше по онова време с третия си съпруг и с двете си деца, родени от предишните бракове. Успяла бе да запази добрите си отношения с бившите си съпрузи и да обедини около себе си и семействата на братята и братовчедките си. През лятото събираше всички в една огромна вила. Опита се да въведе и Шантал в племето, за да може постепенно и неусетно да я направи част от него.

Именно там, в голямата вила, зълва ѝ, после и съпругът ѝ, я приканваха да роди още едно дете. И пак там, в малката спалня, тя отказа да се люби с него. Всяко негово предложение за секс ѝ напомняше семейната кампания в полза на нова бременност. Така мисълта да се люби с него ставаше гротескна. Имаше чувството, че всички членове на племето — баби, татковци, племенници, племеннички, братовчедки — подслушват зад вратата, тайно изследват чаршафите в леглото им, дебнат сутрешната им умора. Всички си присвояваха правото да я гледат в корема. Дори малките племенничета ставаха наемници в тази война. Едно от тях ѝ каза: „Шантал, защо не обичаш децата?“ — „Защо мислиш, че не ги обичам?“, отговори тя

рязко и студено. После раздражено продължи: „Кой ти е казал, че не обичам децата?“ Под строгия ѝ поглед племенничето отговори с колкото плах, толкова и убеден тон: „Ако обичаше деца, щеше да си родиш“.

След края на лятната ваканция тя премина към действия. Най-напред реши да се върне на работа. Преди раждането на сина си бе преподавала в гимназия. Работата бе зле платена, затова се отказа от нея и предпочете длъжност, която не ѝ харесваше (обичаше да преподава), но бе три пъти по-добре платена. Съвестно ѝ беше да предаде вкусовете си за пари, но какво да се прави, това бе единственият начин да стане независима. Само парите обаче не стигаха. Имаше нужда и от мъж, който да олицетворява новия ѝ живот, защото, макар неистово да искаше да се освободи от предишния си живот, Шантал не можеше да си представи друг.

Минаха няколко години, преди да срещне Жан-Марк. Петнайсет дни по-късно поиска развод от учудения си съпруг. Тогава зълва ѝ я нарече „тигрицата“ с възхищение, примесено с враждебност: „Не мърдаш, никой не знае какво си мислиш, и изведнъж удряш“. След три месеца си купи апартамент, където се настани с любимия си, отхвърляйки всяка мисъл за женитба.

Жан-Марк сънува. Страх го е за Шантал, търси я, тича из улиците, накрая я вижда в гръб, вижда я как върви, как се отдалечава. Тича след нея, вика я. Още няколко крачки и ще я настигне, но тя се обръща и Жан-Марк поразен вижда друго лице, чуждо и неприятно лице. Не е друга жена, Шантал е, неговата Шантал, няма никакво съмнение, но неговата Шантал с лице на непозната и това е жестоко, непоносимо жестоко. Прегръща я, притиска я до себе си и повтаря, ридаейки: „Шантал, малка моя Шантал, малка моя Шантал!“, сякаш иска, повтаряйки тези думи, да придаде на преобразеното лице предишния му загубен вид, загубената му самоличност.

Сънят го събуди. Шантал я нямаше в леглото, от банята се чуваха сутрешни шумове. Все още във властта на съня, той изпита непреодолима потребност да я види. Стана и се приближи до откритата врата на банята. Спря там и започна да я наблюдава като воайор, жаден да открадне някоя интимна сцена — да, бе неговата Шантал, такава, каквато винаги я бе познавал. Наведена над мивката, тя си миеше зъбите, плюеше смесената си с паста слюнка и изглеждаше така комично, така детински съсредоточена в дейността си, че Жан-Марк се усмихна. Тя сякаш почувства погледа му. Завъртя се, видя го на вратата, разсърди се, но му позволи да я целуне по още бялата уста.

— Ще ме вземеш ли довечера от агенцията? — попита тя.

Към шест часа той влезе във фойето, мина през коридора и спря пред вратата на кабинета ѝ. Тя бе откритата също като вратата на банята сутринта. Видя Шантал с две жени, колежките ѝ. Но тя вече не беше същата като сутринта. Говореше с глас по-висок от този, с който бе свикнал, жестовете ѝ бяха по-бързи, по-резки, по-властни. Сутринта в банята бе намерил загубеното през нощта съществуване, което сега, в края на следобед, отново се променяше пред очите му.

Влезе вътре. Тя му се усмихна. Но усмивката ѝ бе скована, а самата Шантал някак неподвижна. От двайсетина години насам да се

целуваш по двете бузи е станало във Франция почти задължителен обичай, мъчителен за онези, които се обичат. Но как да избегнете този обичай, когато се срещате пред другите и не искате да ви сметнат за скарани? Шантал с неудобство се приближи до него и му подаде двете си бузи. Жестът бе изкуствен и им остави привкус на фалш. Двамата излязоха и едва след доста време тя отново се превърна в Шантал, която познаваше.

Винаги е така: между момента, в който я вижда отново, и момента, в който я разпознае като любимата жена, има известно разстояние. Когато се срещнаха за пръв път в планината, бе имал шанса да се усамоти с нея почти веднага. Ако преди това по-дълго я бе срещал такава, каквата е с другите, би ли видял в нея любимото същество? Ако я бе познавал само с лицето, което показва на колегите си, на шефовете си, на подчинените си, щеше ли това лице да го развълнува и очарова? Жан-Марк няма отговори на тези въпроси.

Може би заради тази свръхчувствителност, която проявява към моментите, когато тя му е чужда, фразата „мъжете вече не се обръщат след мен“ така силно се запечата в паметта му — произнасяйки я, Шантал бе неузнаваема. Тази фраза не ѝ отиваше. Лицето ѝ, някак зло, някак остаряло, също не ѝ отиваше. Отначало той реагира с ревност — как може да се оплаква, че другите не се интересуват вече от нея, след като същата сутрин той бе готов да катастрофира по пътя, само и само да бъдат по-скоро заедно? Но не мина и половин час, и си каза: всяка жена измерва степента на остаряването си по интереса или липсата на интерес на мъжете към тялото ѝ. Не е ли смешно да се обижда от това? И все пак, без да се чувства обиден, той не бе съгласен с нея. Защото още в деня на запознаването им бе забелязал по лицето ѝ следите от леко застаряване (тя е четири години по-възрастна от него). Хубостта ѝ, която го порази тогава, не я подмладяваше. Би казал по-скоро, че възрастта правеше хубостта ѝ по-красноречива.

Фразата на Шантал отекваше в главата му и той си представяше историята на тялото ѝ — изгубено сред милиони други тела до деня, в който някой го поглежда с желание и го изтръгва от мъглявото множество. После погледите стават повече и възпламеняват тялото, което от тогава насетне преминава през света като факел. Настъпва време на ярка слава, но ето че скоро погледите стават по-редки, светлината полека гасне до деня, в който тялото, отначало бистро, после прозрачно, после невидимо, започне да се разхожда по улиците като една подвижна нула. По пътя, който води от първата до втората невидимост, фразата „мъжете вече не се обръщат след мен“ е червеният фар, сигнализиращ, че постепенното угасване на тялото е започнало.

Колкото и да ѝ разправя, че я обича и че е хубава, влюбеният му поглед не би могъл да я утеши. Защото погледът на любовта е поглед на усамотяването. Жан-Марк мислеше за любовната самота на две стари същества, станали невидими за другите — тъжна самота,

предшестваща смъртта. Не, тя има нужда не от влюбен поглед, а от нашествие на непознати, груби, похотливи погледи, които да я гледат без симпатия, без избор, без нежност, нито учтивост, фатално, неизбежно. Тези погледи именно я задържат в обществото на човеците. Влюбеният поглед я откъсва от него.

Жан-Марк мисли с угризение за светкавичното начало на любовта им. Не стана нужда да я покорява — тя бе покорена още от първия миг. Да се обръща след нея? За какъв дявол? Тя бе до него, срещу него, близо до него от самото начало. От самото начало той бе по-силният, тя — по-слабата. Това неравенство бе вградено в основата на любовта им. Неоправдано неравенство, несправедливо неравенство. Тя е по-слаба, защото е по-възрастна.

Когато беше на шестнайсет, седемнайсет години, Шантал много обичаше една метафора. Сама ли я бе измислила, чула ли я бе, чела ли, няма значение — тя искаше да бъде ухание на роза, да се разпръсква и покорява, да премине през всички мъже и чрез тях да обгърне цялата земя. Разпръскващо се ухание на роза — метафора на приключението. Тази метафора разцъфтя на прага на съзнателния ѝ живот като романтично обещание за интимност, като покана за пътешествие през мъжете. Но тя не бе родена, за да си сменя любовниците, и смътната лирична мечта бързо замря в брака ѝ, който се очертаваше като спокоен и щастлив.

Много по-късно, когато вече напуснала съпруга си, от няколко години живееше с Жан-Марк, двамата вечеряха навън на брега на морето върху дървена тераса над водата. Запазила е от тази вечер наситен спомен за белота — дъските, масите, столовете, покривките, всичко бе бяло, фенерите бяха боядисани в бяло и лампите излъчваха бяла светлина към лятното, все още не съвсем тъмно небе, където от бялата луна всичко наоколо също побеляваше. И така както се къпеше в бяло, тя изпита непоносима носталгия по Жан-Марк.

Носталгия? Как можеше да изпитва носталгия, след като той седеше срещу нея? Как е възможно да страдаш от отсъствието на човека до теб? (Жан-Марк би отговорил така: можеш да страдаш от носталгия в присъствието на любимия, ако предугаждаш бъдещето, от което любимият отсъства, ако смъртта на любимия вече невидимо присъства.)

През тези мигове на странна носталгия на морския бряг тя внезапно си спомни за мъртвото си дете и усети да я залива вълна от щастие. По-късно ще се ужаси от това чувство. Но човек не може да се съпротивлява на чувствата, те просто съществуват и не се поддават на цензура. Човек може да съжалява за някое свое действие, за произнесени думи, но не и за чувство, защото над него няма никаква власт. Споменът за мъртвия ѝ син я изпълваше с щастие и тя можеше

само да се запита какво означава това. Отговорът бе ясен: това означаваше, че присъствието ѝ до Жан-Марк е абсолютно и че е абсолютно заради отсъствието на сина ѝ. Бе щастлива, че синът ѝ е мъртъв. Седнала срещу Жан-Марк, изпитваше желание да обяви това гласно, но не смееше. Не бе сигурна в реакцията му, боеше се да не я помисли за чудовище.

Наслаждаваше се на пълната липса на приключения. Приключение: начин да обгърнеш света. Не искаше да обгръща света. Не желаше света.

Наслаждаваше се на щастието да няма приключения, нито желание за приключения. Припомни си метафората и видя роза, която вехне бързо като в забързан кадър, докато накрая остава само тънко, почерняло стъбълце, завинаги изгубено в бялата вселена на вечерта им — розата се е разтворила в белотата.

Същата вечер, точно преди да заспи (Жан-Марк вече спеше), тя още веднъж си спомни за мъртвото си дете и отново споменът бе придружен от скандалната вълна от щастие. Тогава си каза, че любовта ѝ към Жан-Марк е ерес, нарушение на неписаните закони на човешката общност, от които тя все повече се отдалечава; каза си, че трябва да запази в тайна необичайните размери на любовта си, за да не събуди хорската злоба, хорското възмущение.

Сутрин тя винаги първа излиза от апартамента и отваря пощенската кутия, където оставя писмата за Жан-Марк и прибира своите. Тази сутрин намери две писма: едното за Жан-Марк (погледна го бегло — клеймото бе от Брюксел), другото за нея, но без адрес, нито марка. Някой сигурно лично го бе донесъл. Тъй като нямаше време, тя го сложи в чантата си, без да го отваря, и забърза към автобуса. Вътре седна и отвори плика. Писмото съдържаше само една фраза: „Следя ви като шпионин, хубава сте, много сте хубава“.

Първото ѝ чувство бе неприятно. Някой искаше без разрешение да се намеси в живота ѝ, да привлече вниманието ѝ (способността ѝ да оказва внимание е ограничена и тя няма достатъчно енергия, за да я разшири), накратко, да ѝ досажда. После си каза, че в края на краищата става дума за нещо дребно. Коя жена не е получавала подобни послания? Препрочете писмото и си даде сметка, че жената до нея също може да го прочете. Прибра го в чантата си и се огледа. Видя седнали хора, които разсеяно зяпаха през прозореца, две момичета, които недискретно се смееха, млад негър до вратата, висок и хубав, който я оглеждаше, съсредоточена в книгата си жена, която явно щеше да пътува дълго.

Обикновено в автобуса Шантал не забелязваше околните. Заради писмото ѝ се стори, че я наблюдават и тя също се зае да наблюдава. Винаги ли има някой, който я гледа втренчено като негъра днес? Сякаш знаеше какво е прочела, той ѝ се усмихна. Ами ако той е автор на бележката? Пропъди от ума си тази твърде нелепа мисъл и стана, за да слезе на следващата спирка. Наложил ѝ се да мине покрай негъра, който препречваше пътя към изхода, и това я смути. Когато съвсем го приближи, автобусът забави ход, тя за миг загуби равновесие и негърът, който продължаваше да я оглежда, прихна. Шантал слезе и си каза: това не беше флирт, а подигравка.

През целия ден чуваше този подигравателен смях като някакво лошо предзнаменование. Още два-три пъти погледна писмото в

кабинета си и когато се прибра вкъщи, се запитва какво да го прави. Да го запази? Защо? Да го покаже на Жан-Марк? Това би я притеснило — щеше да изглежда, като че ли се хвали! Значи да го унищожи? Разбира се. Отиде в тоалетната, наведе се над чинията и се загледа вътре. Разкъса плика на малки парченца, хвърли ги, пусна водата, но сгъна писмото и го отнесе в спалнята си. Отвори гардероба и го тикна под сутиените си. И като направи това, отново чу подигравателния смях на негъра. Тогава си каза, че прилича на всички останали жени, а сутиените внезапно ѝ се сториха вулгарни и глупаво женски.

16

След по-малко от час Жан-Марк също се прибра и показа на Шантал едно съобщение.

— Намерих го сутринта в кутията. Ф. е мъртъв.

Шантал почти се зарадва, че едно по-сериозно писмо прикрива смехотворния характер на нейното. Тя хвана Жан-Марк подръка и го заведе в дневната, където седна срещу него.

Шантал:

— Все пак си разстроен.

— Не — каза Жан-Марк. — Или съм разстроен от това, че не съм разстроен.

— Дори сега ли не можеш да му простиш?

— Всичко съм му простил. Но не става дума за това. Споменавах съм ти за онова любопитно чувство на радост, което изпитах някога, когато реших повече да не го виждам. Бях студен като лед и се радвах. Смъртта не променя това чувство.

— Плашиш ме. Наистина ме плашиш.

Жан-Марк стана, за да донесе бутилка коняк и две чаши. После, след като отпи от своята, каза:

— В края на посещениято ми в болницата той се отдаде на спомени. Припомни ми какво съм му казал, когато съм бил на шестнайсет години. Тогава разбрах единствения смисъл на приятелството такова, каквото съществува днес. Приятелството е нужно на човека, за да осигури доброто функциониране на паметта му. Да си спомняш миналото, да го носиш винаги със себе си, това е може би необходимото условие, за да запазиш онова, което наричат целостта на Аз-а. За да не се стесни Аз-ът, да запази обема си, спомените трябва да се поливат като цветя в саксия и това поливане изисква редовен контакт със свидетелите на миналото, тоест с приятелите. Те са огледалото ни, паметта ни. От тях не се иска нищо друго, освен да лъскат от време на време огледалото, за да можем да се видим в него. Обаче на мен ми е все тая какво съм правил в гимназията! Това, което

винаги съм желал от най-ранна младост, може би още от детството, е съвсем друго нещо — приятелство като ценност, по-висша от всички други. Обичах да казвам: между истината и приятеля винаги избирам приятеля. Казвах това от предизвикателство, но го мислех сериозно. Сега знам, че тази формула е архаична. Би могла да важи за Ахил, приятеля на Патрокъл, за мускетарите на Александър Дюма, дори за Санчо, който е бил истински приятел на господаря си въпреки разногласията им. Но не и за нас. Толкова далеч стигам в песимизма си, че съм готов да предпочета истината пред приятелството.

След още една глътка:

— Приятелството бе за мен доказателство, че съществува нещо по-силно от идеологията, от религията, от нацията. В романа на Дюма четиримата приятели често се озовават в противникови лагери и са принудени да се бият един срещу друг. Но това не нарушава приятелството им. Те не спират да си помагат — тайно, хитро, като се надсмиват над истината на съответния лагер. Те са поставяли приятелството над истината, над каузата, над заповедите, над краля, над кралицата, над всичко.

Шантал го погали по ръката и след кратка пауза той каза:

— Дюма е написал историята на мускетарите два века по-късно. Дали и той не е изпитвал носталгия по изгубената вселена на приятелството? Или изчезването на приятелството е по-скорошно явление?

— Не мога да ти отговоря. Приятелството не е проблем на жените.

— Какво искаш да кажеш?

— Това, което казвам. Приятелството е проблем на мъжете. То е тяхната романтика. Не нашата.

Жан-Марк отпи от коняка, после продължи мисълта си.

— Как се е родило приятелството? Сигурно като съюз срещу превратностите, съюз, без който мъжът би бил безсилен пред врага. Може би вече нямаме жизнена необходимост от подобен съюз.

— Винаги ще има врагове.

— Да, но те са невидими и анонимни. Администрациите, законите. Какво може да направи приятелят ти, когато решат да построят летище пред прозорците ти или когато те уволнят? Ако някой ти помогне, то той пак ще е анонимен и невидим — организация за

социална помощ, асоциация за защита на консуматорите, адвокатска кантора. Приятелството вече не може да се провери в никакво изпитание. Не се налага да търсиш приятели на бойното поле нито извадиш сабята, за да го защитиш от бандитите. Преминаваме през живота без големи опасности, но и без приятелство.

— Ако това е вярно, би трябвало да те сдобри с Ф.

— Признавам, че ако му бях казал в какво го упреквам, той не би разбрал. Когато другите се нахвърлиха срещу мен, той замълча. Но за да бъде справедлив, трябва да кажа, че той е сметнал мълчанието си за смело. Дори се е хвалил, че не се е поддал на общата психоза и не е казал нищо, с което да ми навреди. Така че съвестта му е била чиста и сигурно се е обидил, когато най-необяснимо спрях да го виждам. Грешах, като исках от него нещо повече от неутралитет. Ако се бе хвърлил да ме защитава в онази зловна среда, самият той би изпаднал в немилост, би влязъл в конфликт, би имал неприятности. Как съм могъл да искам това от него? Още повече, че ми беше приятел! Никак не е било приятелско от моя страна! Нека го кажем другояче — било е некоректно. Защото изпразненото от някогашното си съдържание приятелство се е превърнало днес в договор за взаимно уважение, с други думи, в договор за коректност. А е некоректно да искаш от приятел нещо, което би го смутило или би му било неприятно.

— Ами да, така е. Но трябва да го кажеш без горчивина. Без ирония.

— Казвам го без ирония. Така е.

— Ако те намразят, ако те обвинят в нещо, ако те принесат в жертва, можеш да очакваш два вида реакции от хората, които те познават — едните ще се включат в саморазправата, другите тактично ще се престорят, че нищо не знаят, нищо не чуват, така че да можеш да продължиш да ги виждаш и да разговаряш с тях. Втората категория, тактичните, деликатните, са твоите приятели. В съвременния смисъл на думата. Виж, Жан-Марк, тия неща ги знам отдавна.

На екрана се вижда задник в хоризонтално положение, хубав, прелъстителен, в едър план. Една ръка нежно го гали, като се наслаждава на кожата на това предано, безрезервно отдадено голо тяло. После камерата се отдалечава и виждаме цялото тяло, легнало на малко легло — оказва се бебе, над което се е навела майка му. В следващия кадър тя го повдига и полуотворените ѝ устни целуват меката, влажна и широко отворена уста на кърмачето. В този момент камерата отново се приближава и същата целувка, вече изолирана, в едър план, се превръща в чувствена любовна целувка.

Тук Лъороа спря филма.

— Ние винаги се стремим да си осигурим мнозинство. Като кандидат-президентите на Съединените щати по време на предизборна кампания. Поставяме дадена стока в магическия кръг на образите, способни да привлекат мнозинството купувачи. Докато търсим тези образи, ние проявяваме склонност към преувеличаване на сексуалността. Искам да ви предупредя — само едно съвсем незначително малцинство се наслаждава истински на половия живот.

Лъороа направи пауза, за да се наслади на учудването на малкото си сътрудници, които свиква веднъж седмично на събрание, посветено на рекламна кампания, филмче или афиш. Те отдавна знаят, че шефът им се ласкае не от бързото им съгласие, а от учудването им. Точно затова една изискана дама с много пръстени на остарелите си пръсти си позволи да му възрази:

— Но всички сондажи показват обратното!

— Разбира се — каза Лъороа. — Ако някой, драга моя, ви заразпитва относно сексуалността ви, ще му кажете ли истината? Дори ако анкетаторът не знае името ви, дори ако ви попита по телефона и не ви вижда, пак ще излъжете: „Обичате ли да се чукате?“ — „И още как!“ — „По колко пъти на ден?“ — „По шест!“ — „Обичате ли половите играчки?“ — „Луда съм по тях!“. Само че всичко това са преструвки. От търговска гледна точка еротиката е нещо двусмислено,

защото всеки се стреми към еротичен живот, но и всеки го мрази като причина за бедите си, за усещането си, че е лишен от нещо, че желанията му са незадоволени, като причина за комплексите и страданията си.

И той отново им пусна телевизионната реклама. Шантал гледа влажните устни, докосващи в едър план другите влажни устни и си дава сметка (за пръв път толкова ясно), че Жан-Марк и тя никога не се целуват по този начин. И се учудва — наистина ли? Никога ли не са се целували така?

Целували са се. Когато се познаваха само по име. В голямото фойе на един планински хотел, сред хората, които пиеха и си приказваха, двамата си размениха няколко банални думи, но по тона на гласовете си разбраха, че се желаят. Затова се оттеглиха в един пуст коридор, където, без дума да кажат, започнаха да се целуват. Тя отвори уста и вкара езика си в устата на Жан-Марк, готова да излиже всичко, което се намира вътре. Усърдието на езиците им не бе чувствена необходимост, а припряност, желание да си покажат един на друг, че са готови да се обичат — веднага, изцяло, диво и без да губят време. Слюнката им нямаше нищо общо с желанието или удоволствието, тя бе само пратеник. Не смееха да си кажат направо и на глас „искам да се любя с теб веднага, без отлагане“, затова оставяха слюнката да говори от тяхно име. Ето защо по време на любовната им прегръдка (няколко часа след първата целувка) устите им не се интересуваха една от друга (не си спомня точно, но от дистанцията на времето е почти сигурна), не се докосваха, не се лижеха и дори не съзнаваха тази скандална липса на интерес.

Лъороа отново спря филма.

— Номерът е да се намерят образи, които поддържат еротичното привличане, без да засилват недоволството от липсата му. Именно от тази гледна точка ни интересува въпросната реклама. Тя изостря чувственото въображение, но после незабавно го отклонява към областта на майчинството. Защото интимният телесен контакт, отсъствието на лична тайна, сливането на слюнката не е патент на еротиката на възрастните, всичко това съществува в отношенията между бебето и майка му, които са първичният рай на всяка физическа наслада. Впрочем заснемали са живота на зародиш в корема на бъдещата майка. В трудна за възпроизвеждане акробатична поза

зародишът извършва фелацио на собствения си миниатюрен член. Както виждате, сексуалността не е изключително право само на младите и добре сложени тела, които предизвикват горчива завист. Авто фелациото на зародиша ще разнежи всички баби на света, дори най-озлобените, дори най-благоденствените. Защото бебето е най-силният, най-обхватният, най-сигурният общ показател на всички мнозинства. А зародишът, драги приятели, е повече от бебе, той е архибебе, свръхбебе!

И той още веднъж им показва филма и още веднъж Шантал изпита лека погнуса при вида на двете сливащи се влажни усти. Спомни си, че в Китай и Япония, поне така бе чувала, целувката с отворена уста не влиза в еротичната култура. Значи размяната на слюнка не е еротична неизбежност, а каприз, отклонение, специфично европейска проява на нечистоплътност.

След края на прожекцията Лъороа заключи:

— Слюнката на майката е циментът, който ще спои мнозинството и ще направи от него клиент на марката „Рубашов“.

И Шантал поправи старата си метафора — това, което преминава през хората, не е ухание на рози, нематериално, поетично, а слюнка, материална и прозаична. Тя прескача с армията си от микроби от устата на любовницата в устата на любовника, от любовника в съпругата, от съпругата в бебето, от бебето в лелята, от лелята — сервитьорка в ресторант — в клиента, в чиято супа се е изплюла, от клиента в съпругата му, от съпругата в любовника ѝ и оттам в още и още усти, така че всеки от нас е потопен в море от слюнки, които се смесват и ни превръщат в единна слюнчена общност, в обединено влажно човечество.

Тази вечер тя се прибра уморена от шума на моторите и клаксоните. Нямахте търпение да намери малко тишина. Отвори вратата на сградата и чу подвиквания на работници и чукане. Асансьорът се бе развалил. Докато се качваше по стълбите, усети как я обливат противните горещи вълни, а чукането в асансьорната шахта, подобно удари на барабан, акомпанираше на горещината, усилваше я, разширяваше я, възпяваше я. Мокра от пот, Шантал спря за миг пред вратата, за да не я види Жан-Марк в тази зачервена дегизировка.

„Огънят на крематориума ми дава визитната си картичка“, каза си тя. Не беше измислила предварително тази фраза. Тя ѝ дойде наум неизвестно как. Повтори си я няколко пъти, застанала права пред вратата сред несекващия шум. Не я хареса, демонстративно зловещият ѝ характер ѝ се стори безвкусен, но не успя да я прогони.

Чукането най-после секна, горещината поспадна и Шантал влезе в апартамента. Жан-Марк я целуна, но докато ѝ разправяше нещо, ударите, макар и по-слабо, отново отекнаха. Имаше чувството, че я преследват, че не може да се скрие никъде. Все още потна, тя изрече без никаква връзка:

— Огънят на крематориума е единственият начин да опазим от тях телата си.

Забеляза учудения поглед на Жан-Марк и си даде сметка, че е казала нещо неуместно. Тогавя бързо заговори за рекламния филм, за онова, което им бе разказал Лъороа, и главно за зародиша, сниман в утробата на майка си. Зародишът, който в акробатична поза успява да извърши нещо като съвършена мастурбация, каквото не е по силите на никой възрастен.

— Зародиш с полов живот, представи си! Още няма съзнание, няма индивидуалност, няма възприятия, но изпитва сексуална възбуда и може би удоволствие. Излиза, че сексуалността предшества осъзнаването ни като индивиди. Нашият Аз още не съществува, но похотливостта ни е налице. И можеш ли да си представиш, тази идея

развълнува колегите ми! Очите им се насълзиха пред онаниращия зародиш!

— А ти?

— О, аз изпитах отвращение. Ами да, отвращение.

Странно развълнувана, тя го прегърна, притисна се до него и остана така няколко дълги секунди. После продължи:

— Разбираш ли, дори в уж свещения корем на майка си не си на сигурно място. Снимат те, шпионират те, наблюдават мастурбацията ти. Жалката ти мастурбация на зародиш. Не можеш да им избягаш, докато си жив, това е известно. Обаче не можеш да им избягаш и преди да си се родил. Както и след като умреш. Четох в някакъв вестник как заподозрели в самозванство един човек, който си присвоил името на някакъв руски аристократ в изгнание. За да го изобличат, след смъртта му изровили останките на селянка, за която се предполагало, че му е майка. Направили дисекция на костите ѝ, изследвали гените ѝ. Бих искала да знам коя благородна кауза им е дала право да изравят горката жена! Да оскверняват голотата ѝ, абсолютната голота, свръх голотата на скелета! Ах, Жан-Марк, изпитвам погнуса, само погнуса. А знаеш ли историята за главата на Хайдн? Отрязали я от още топлия труп, за да може някакъв откачен учен да разрови мозъка и да установи мястото, където се намира музикалният му гений. Ами историята на Айнщайн? Той грижливо написал в завещанието си, че иска да го кремират. Подчинили му се, но верният му и предан ученик отказал да живее без погледа на учителя си. И значи преди кремацията извадил очите от трупа и ги поставил в буркан със спирт, за да го гледат, докато самият той умре. Затова ти казвам, че само огънят на крематориума може да спаси от тях телата ни. Това е единствената абсолютна смърт. Не искам друга. Жан-Марк, искам абсолютна смърт.

След кратка пауза чуването отново се чу в стаята.

— Само кремирана ще съм сигурна, че няма да ги чувам.

— Шантал, какво ти става?

Тя го погледна, после му обърна гръб, отново развълнувана. Развълнувана този път не от това, което бе казала, а от гласа на Жан-Марк, натезал от загриженост за нея.

На другия ден Шантал отива на гробищата (както прави поне веднъж месечно) и спира пред гроба на сина си. Когато е там, винаги говори с него. През този ден сякаш изпитва нужда да обяснява, да се оправдава. Казва му: миличък, миличък, не мисли, че не те обичам или че не съм те обичала, но точно защото те обичах, нямаше да мога да стана това, което съм, ако ти беше тук. Невъзможно е да имаме дете и да презираме света, защото сме изпратили детето си точно в този свят. Именно заради детето се привързваме към света, мислим за бъдещето му, охотно участваме в гълчавата му, във вълненията му, взимаме на сериозно неизлечимата му глупост. Твоята смърт ме лиши от удоволствието да съм с теб, но в същото време ме освободи. Сега съм свободна в схватката ми със света, който не обичам. А си позволявам да не го обичам, защото ти не си тук. Мрачните ми мисли вече не могат да ти навлекат проклятие. Искам да ти кажа сега, толкова години след като ме напусна, че смъртта ти е за мен подарък и че накрая го приех, този ужасен подарък.

На другата сутрин намери в пощенската кутия плик, надписан с почерка на непознатия. Писмото този път не беше така лаконично и лековато. Приличаше по-скоро на дълъг протокол.

„Миналата събота, пишеше кореспондентът ѝ, вие излязохте от къщи по-рано от обикновено, в девет и двацет и пет. Свикнал съм да ви следвам по пътя ви към автобуса, но този път тръгнахте в обратна посока. Носехте куфар и влязохте в една пералня. Съдържателката сигурно добре ви познава, може би ви и обича. Наблюдавах я от улицата — сякаш се събуди от дрямка, лицето ѝ светна, вие сигурно нещо се пошегувахте, защото чух смеха ѝ, предизвикан от вас смях, в който ми се стори, че се отразява лицето ви. После излязохте с пълен куфар. Дали с пуловерите ви или с покривки, със спално бельо? Във всеки случай куфарът ви остави у мен впечатление за нещо изкуствено добавено към живота ви.“

Следваше описание на роклята ѝ и на перлите около врата ѝ.

„Не бях виждал досега тези перли. Красиви са. Червеният им цвят ви отива. Озарява ви.“

Писмото е подписано: „С. Д. Б.“. Интригуващо. Под първото нямаше подпис и на нея ѝ се бе сторило, че подобна анонимност е, така да се каже, искрена. Непознатият я поздравява, след това изчезва. Но един подпис, дори съкратен, свидетелства за намерение за

запознанство — постепенно, бавно, но неизбежно. „С. Д. Б.“, повтаря си тя усмихнато: „Сирил-Дидие Бургиба, Симон-Давид Барбрус“.

Шантал разсъждава над текста — този човек я е следил по улицата. „Следвам ви като шпионин“, бе написал в първото си писмо. Значи би трябвало да го е виждала. Но тя гледа хората около себе си без особен интерес, а през онзи ден без никакъв, защото Жан-Марк беше с нея. Впрочем той, а не тя, разсмя съдържателката на пералнята и той, а не тя носеше куфара. Отново прочита думите: „Куфарът ви остави у мен впечатление за нещо изкуствено добавено към живота ви“. Как куфарът може да е „добавен“ към живота ѝ, след като не го е носила? Дали това „добавено“ към живота ѝ нещо не е самият Жан-Марк? Дали кореспондентът ѝ не е искал да нападне любимия ѝ по този заобиколен начин? После, развеселена, Шантал си дава сметка колко комична е реакцията ѝ — способна е да защитава Жан-Марк дори от някакъв въображаем влюбен.

Както и първия път Шантал не знае какво да направи с писмото и изпълнява колебливия си танц във всичките му фази: взира се в тоалетната чиния, където е смятала да го хвърли, разкъсва плика на малки парченца и пуска водата, сгъва писмото, отнася го в спалнята си и го тиква под сутиените. Както се е навела над бельото, чува да се отваря вратата. Бързо затваря гардероба и се обръща — Жан-Марк стои на прага.

Той бавно се приближава към нея и я гледа както никога досега с неприятно съсредоточен поглед, а когато вече е съвсем близо, я хваща за лактите, задържа я на трийсетина сантиметра разстояние от тялото си и не спира да я гледа. Тя е смутена, неспособна да проговори. Когато смущението ѝ става непоносимо, той я притиска до себе си и казва усмихнато:

— Исках да погледам клепача ти, който мие роговицата ти, както чистачките мият стъклото на колите.

21

От последната си среща с Ф. той често мисли: окото — прозорецът на душата; центърът на хубостта на лицето; точката, в която е съсредоточена самоличността на индивида; и в същото време зрителният инструмент, който непрекъснато трябва да бъде мит, навлажняван, поддържан със специална течност с определено съдържание на сол. Погледът, най-голямото чудо, притежавано от човека, редовно е прекъсван от механично миешо движение. Както чистачката мие предното стъкло. В днешно време впрочем скоростта на чистачката може да се регулира, така че между две движения да има десетсекундна пауза, горе-долу в ритъма на клепача.

Жан-Марк гледа очите на тези, с които разговаря и се опитва да долови движението на клепача — установява, че това не е лесно. Човек не е свикнал да осъзнава клепача. Казва си: „Нищо друго не виждам тъй често, както чуждите очи, следователно клепачите и движението им. И въпреки това не го долавям това движение. Не го включвам в очите насреща ми“.

Казва си още: „Докато се е занимавал в работилницата си, за да убие времето, бог случайно е получил именно този телесен модел, чиято душа сме принудени да бъдем за кратко. Но каква жалка съдба — да бъдеш душа на тъй небрежно изработено тяло, чието око не може да вижда, ако не се мие на всеки десет или двацет секунди! Как да повярваме, че другият срещу нас е свободно, независимо същество, господар на самия себе си? Как да повярваме, че тялото му е верният израз на обитаващата го душа? За да повярваме в това, е било нужно да забравим непрекъснатото мигане на клепача. Нужно е било да забравим любителската работилница, от която произлизаме. Да сключим договор за забора. Самият бог ни го е наложил“.

Но между детството и юношеството на Жан-Марк явно е имало кратък период, през който той още не е бил в течение на този договор и поразен е видял как клепачът се плъзга върху окото. Тогава е констатирал, че окото не е прозорец, през който се вижда единствената

по рода си чудотворна душа, а зле скалъпен апарат, задвижен от някого от незапомнени времена. Този миг на юношеска проникателност трябва да му е причинил истински шок. Ти се спря, беше му казал Ф., изгледа ме и ми каза със странно твърд тон: „Достатъчно ми е да видя как примигва окоето й...“. Жан Марк не си спомняше за това. Било е шок, обречен на забравя. И е щял да го забрави завинаги, ако Ф. не му го бе припомнил.

Потънал в мислите си, Жан-Марк влезе вкъщи и отвори вратата на стаята на Шантал. Тя подреждаше нещо в гардероба си и Жан-Марк изпита желание да види как клепачът изтрива окоето й, нейното око, което е за него прозорец към неизразимата й душа. Приблужи се до нея, хвана я за лактите и погледна в очите й и наистина те мигаха, дори доста бързо, сякаш бе подложена на някакъв изпит.

Виждаше как клепачът се спуска и се повдига, бързо, много бързо и му се прииска отново да изпита чувството на шестнайсетгодишния Жан-Марк — чувство на обезсърчение, на разочарование пред този недовършен очен механизъм. Но необичайната скорост на клепача и внезапната неравномерност на движенията му по-скоро го трогваха, отколкото да го разочароват — в чистачката на окоето на Шантал виждаше крилото на душата й, крило, което трепереше, боеше се, мятеше се. Изпита ненадейно като мълния вълнение и притисна Шантал до себе си.

После отпусна ръце и видя лицето й — смутено, подплашено. Каза й:

— Исках да видя клепача, който мие роговицата на окоето ти като чистачка.

— Не разбирам какво ми говориш — каза тя, внезапно успокоена.

И той й разказа за забравената случка, спомената от отмилелия му приятел.

— Когато Ф. ми напомни какво съм казал в гимназията, имах чувството, че чувам нещо напълно нелепо.

— Защо — каза Шантал, — доколкото те познавам, наистина си го казал. Всичко съвпада. Спомни си за медицината ти!

Той никога не бе подценявал магическия миг на избора на професия. Беше наясно, че животът е твърде кратък, за да не бъде изборът непоправим, и с тревога установи, че никоя професия не го привлича истински. Скептично огледа няколкото възможности, които се разкриваха пред него — прокурорите, които прекарват живота си в преследване на другите; учителите, изкупителни жертви на невъзпитани деца; техническите дисциплини, чийто прогрес носи малки преимущества и огромни вреди; заплетеното и безсмислено бърборене на хуманитаристите; вътрешната архитектура (тя го привличаше заради спомена за дядо му, който бе дърводелец), изцяло подвластна на модата, която ненавиждаше; професията на нещастните фармацевти, превърнати в продавачи на кутийки и шишенца. Когато се питаше какъв занаят да избере за цял живот, вътре в него настъпваше смутена тишина. Ако накрая все пак реши да следва медицина, то бе, защото се подчини не на някакво тайно влечение към нея, а на алтруистичния си идеализъм. Смяташе медицината за единственото безспорно полезно за човека занимание, в което техническият прогрес носи минимум отрицателни последствия.

Разочарованието не закъсня, когато през втората година трябваше да присъства на дисекция. Тогава получи травма, от която никога не се съвзе — бе неспособен да гледа смъртта в лицето. Малко по-късно си призна, че истината е още по-лоша — бе неспособен да гледа и тялото в лицето — фаталното му, безотговорно несъвършенство; часовника на разлагането, който отмерва движението му; кръвта му, вътрешностите му, страданието му.

Когато бе говорил на Ф. за отвращението си от движението на клепача, трябва да е бил на шестнайсет години. Когато реши да следва

медицина, бе на деветнайсет. По това време вече бе подписал договора за забравата и не си спомняше какво е казал на Ф. преди три години. Жалко за него. Този спомен би могъл да го предупреди, да му подсказже, че изборът му на медицината е чисто теоретичен, направен без най-малко себепознание.

Така че бе следвал медицина три години, преди да напусне с чувството, че е претърпял корабокрушение. Какво друго да избере след тези загубени години? С какво да се захване при положение, че тишината в него продължаваше? За последен път слезе по широкото външно стълбище на факултета убеден, че ще се озове на перон, от който всички влакове вече са заминали.

За да идентифицира кореспондента си, Шантал започна дискретно, но внимателно да се оглежда. На ъгъла на улицата ѝ имаше кръчма — идеално място за шпиониране. Оттам се виждаше входа на къщата ѝ, двете улици, по които минаваше всеки ден, и спирката на автобуса ѝ. Тя влезе, поръча си едно кафе и огледа клиентите. На бара седеше млад човек, който извърна очи, когато я видя да влиза. Беше редовен клиент — познаваше го по физиономия. Дори си спомни, че преди време погледите им многократно се бяха срещали и че по-късно той се бе правил, че не я вижда.

Друг един ден Шантал го показва на съседката си. „Но това е господин Дюбаро!“ — „Дюбаро или Дю Баро?“ Съседката не знаеше. „А малкото му име знаете ли?“ Не, не го знаела.

Дю Баро, пасваше си. В такъв случай обожателят ѝ няма да е Сирил-Дидие или Симон-Давид, тъй като буквата „Д“ е инициал на частица и Дю Баро ще има само едно малко име. Сирил дю Баро. Или още по-добре: Симон. Шантал си представя разорен провинциален аристократичен род. Семейство, което изпитва смешна гордост от частицата в името си. Представя си Симон дю Баро на бара, демонстриращ безразличие, и си казва, че частицата му отива, че прекрасно подхожда на отегченото му държане.

Малко по-късно тя върви по улицата с Жан-Марк и Дю Баро идва срещу тях. Тя носи червените перли. Те са подарък от Жан-Марк, но ги носи рядко, тъй като ги намира за прекалено крещящи. Съзнава, че ги е сложила, защото Дю Баро ги харесва. Той сигурно мисли (и с право!), че ги носи заради него. Той я поглежда бегло, тя също го поглежда и като се сеща за перлите, се изчервява. Изчервява се до гърдите и е сигурна, че той е забелязал това. Но вече са се разминали, той се е отдалечил, а Жан-Марк се учудва.

— Ти се изчерви! Но защо? Какво става?

Тя също е учудена. Защо се е изчервила? От срам, че отделя прекалено внимание на този човек? Но вниманието, което му отделя, е

просто незначително любопитство! Господи, защо напоследък се изчервява така често и толкова лесно, като момиченце?

Като момиче наистина се изчервяваше често. Бе в началото на физиологичния си път и тялото ѝ се превръщаше в нещо досадно, от което се срамуваше. Като порасна, престана да се изчервява. По-късно горещите вълни ѝ сигнализираха края на пътя и тялото ѝ отново стана причина да се срамува. Свенливостта ѝ се разбуди и тя отново се научи да се изчервява.

Пристигнаха и други писма и Шантал ставаше все по-неспособна да не им обръща внимание. Бяха интелигентни, благоприлични, възпитани, не предизвикваха смях. Кореспондентът ѝ не искаше нищо, не настояваше за нищо. Проявяваше мъдростта (или хитростта) да оставя в сянка собствената си личност, живота си, чувствата си, желанията си. Беше шпионин и пишеше само за нея. Не бяха писма на прелъстител, а на обожател. А ако имаше прелъстяване, то бе замислено като дълъг път. Последното писмо бе малко по-дръзко:

„За три дни ви изгубих от погледа си. Когато ви видях отново, бях очарован от походката ви, тъй лека, така поривиста. Приличахте на пламък, който, за да съществува, трябва да танцува и да се издига. Бяхте по-стройна от всякога и вървяхте, оградена от пламъци, весели, вакханални, опияняващи, диви. Когато мисля за вас, хвърлям върху тялото ви съшитото от пламъци наметало. Увивам бялото ви тяло с карминена кардиналска мантия. И така нагласена, ви изпращам в червена стая, върху червено легло, моя червена кардиналша, *bellissima* кардиналша!“

След няколко дни тя си купи червена нощница. Бе вкъщи и се гледаше в огледалото. Разглеждаше се отвсякъде, бавно повдигаше крайчеца на нощницата и имаше чувството, че наистина никога не е била толкова стройна, че никога не е имала такава бяла кожа.

После си дойде Жан-Марк. Изненада се, като я видя как кокетно и прелъстително се приближава до него, облечена в прекрасно скроена червена нощница, как го заобикаля, отдръпва се, позволява му да се приближи и отново бяга. Привлечен от играта, той започна да я преследва из цялата къща — изпаднал е в старото като света положение на мъж, който преследва жена, и то го очарова. Тя бяга

около голямата кръгла маса, не по-малко опиянена от образа на жена, която бяга от пожелалия я мъж, после намира убежище върху леглото и вдига нощницата си до врата. Този път той я люби с нова и неочаквана сила и внезапно тя изпитва чувството, че в стаята има някой, който ги наблюдава с неистово внимание, вижда лицето му, лицето на Симон дю Баро, наложил ѝ тази червена нощница и този любовен акт, и като си представя всичко това, изкрещява от наслада.

Сега двамата отдъхват един до друг и образът на шпионина я възбужда. Тя шепне в ухото на Жан-Марк думи за карминеното манто, с което е загърнала съвсем голото си тяло, за да премине така, като *bellissima* кардиналша през пълната с народ църква. При тези думи той отново я прегръща и залюлян от вълните на фантазиите ѝ, отново я люби.

После всичко се успокоява. Пред очите ѝ остава само червената нощница, намачкана от телата им и захвърлена в единия ъгъл на леглото. През притворените си клепащи вижда как това петно се преобразява в леха от рози и усеща почти забравеното крехко ухание, уханието на розата, пожелала да прегърне всички мъже.

На следващия ден, събота сутринта, Шантал отвори прозореца и видя възхитително синьото небе. Почувства се щастлива и весела и ни в клин, ни в ръкав подхвърли на Жан-Марк, който се готвеше да излиза:

- Какво ли прави моят беден Британик?
- В какъв смисъл?
- Дали е още такъв похотлив? Дали е още жив?
- Защо си спомни за него?
- Не знам. Просто така.

Жан-Марк излезе и тя остана сама. Отиде в банята, после отвори гардероба си с желанието да се направи много хубава. Огледа рафтовете и нещо привлече вниманието ѝ. Шалът ѝ бе грижливо сгънат и поставен върху купчина бельо, а си спомняше, че го е хвърлила там съвсем небрежно. Дали някой не ѝ е подреждал дрехите? Чистачката идва веднъж седмично и никога не се занимава с гардероба ѝ. Учуди са на собствената си наблюдателност и си каза, че я дължи на възпитанието, получено някога в лятната вила. Там се бе чувствала до такава степен наблюдавана, че се научи да запомня как точно си е подредила нещата, за да разпознае и най-малката промяна, внесена от чужда ръка. Радостна, че това вече е минало, Шантал доволно се огледа и излезе. Долу отвори пощенската кутия, където я очакваше ново писмо. Прибра го в чантата си и се зачуди къде да го прочете. Намери малка градинка и седна под огромния есенен клон на жълтееща липа, запалена от слънцето.

„... когато звънтят по тротоара, токчетата ви ми напомнят за пътищата, които не съм изминал и които се устремяват в различни посоки като клоните на дърво. Пробудихте в мен фиксидеята от ранната ми младост — тогава си представях живота пред мен като дърво. Наричах

го дървото на възможностите. Човек вижда така живота само за кратко. После той ни се явява като наложен веднъж завинаги път, като тунел, от който няма излизане. И все пак някогашният образ на дървото остава в нас под формата на незаличима носталгия. Вие ми напомнихте за това дърво и затова искам в замяна да ви предам образа му, да ви накарам да чуete опияняващия му шепот.“

Шантал вдигна глава. Над нея клоните на липата се разстилаха като златен таван, украсен с птички. Сякаш това бе същото дърво, за което се говореше в писмото. В съзнанието ѝ метафоричното дърво се смесваше със старата ѝ метафора за розата. Трябваше да се прибира. Още веднъж вдигна очи към дървото за сбогом и си тръгна.

Честно казано, митологичната роза от младостта ѝ не ѝ бе донесла много приключения и не ѝ напомняше нито една конкретна ситуация — освен по-скоро смешния спомен за онзи англичанин, много по-възрастен от нея, който преди повече от десет години бе посетил агенцията и я бе ухаждал в продължение на половин час. Едва по-късно научи, че се славел като голям сваяч и обичал голите терени. Срещата остана без последствия, освен че се превърна в предмет на шеги в разговорите ѝ с Жан-Марк (именно той измисли на англичанина прякора Британик) и че придаде значение на няколко думи, които дотогава ѝ бяха безразлични: гол терен, например, и Англия — обратно на асоциациите, които буди у другите, тази страна и до днес представлява за нея място на удоволствия и порок.

На връщане Шантал все още чува чуруликането на птичките в липата и си спомня стария порочен англичанин. Безгрижно върви в мъглата на тези образи, докато приближава улицата, на която живее. На петдесет метра от кръчмата вижда, че са изкарали маси на тротоара и че нейният млад кореспондент седи там без книга, без вестник, само с чаша червено вино пред себе си, нищо не прави и гледа в празното с изражение на щастлива леност, което съвпада с настроението ѝ. Сърцето ѝ се разтуптява. Как дяволски е пресметнал всичко! Откъде е знаел, че ще я срещне точно след като е прочела писмото му? Смутена, сякаш върви гола с червено наметало, тя се приближава до него, до шпионина на интимния ѝ живот. Намира се само на няколко крачки и

очаква той да я заговори. Какво ще направи тогава? Никога не е желала тази среща! Но не може да се измъкне, като побегне като плахо девойче. Забавя крачка, опитва се да не го гледа (Господи, наистина се държи като девойче, означава ли това, че толкова е остаряла?), но странно, той седи пред чашата си с вино с безразличието на божество, визира се пред себе си и сякаш не я вижда.

Тя вече се е отдалечила и продължава към къщи. Мигар Дю Баро не е посмял? Или се е овладял? Как не. Безразличието му е било толкова искрено, че Шантал вече няма съмнения — грешката е нейна, гротескна грешка.

Вечерта отиват с Жан-Марк на ресторант. На съседната маса някаква двойка безкрайно мълчи. Да мълчиш пред очите на другите не е лесно. Накъде да гледат? Комично би било да се гледат в очите и да не обелват дума. Да се взират в тавана? Значи да демонстрират мълчанието си. Да зяпат по съседните маси? Рискуват да срещнат развеселени погледи, което би било още по-лошо.

Жан-Марк казва на Шантал:

— Виж, не смятам, че се мразят. Или че безразличието е заменило любовта им. Не можеш да съдиш за обичта между две човешки същества по количеството думи, които си разменят. Просто главите им са празни. Може би дори не си приказват от деликатност, защото нямат какво да си кажат. Обратно на леля ми от Перигор. Когато се видим, тя говори без никаква пауза. Опитвал съм се да разбера метода на нейната словоохотливост. Тя изразява с думи всичко, което вижда, и всичко, което прави. Че се е събудила сутринта, че е пила кафе на закуска, че след това мъжът ѝ отишъл да се разходи, представи си, Жан-Марк, когато се върна, взе да гледа телевизия, представяш ли си! Сменяше каналите, после се умори от телевизията и взе да прелиства книги. И така — това са нейни думи — така времето му минава по-бързо... Знаеш ли, Шантал, много обичам тези прости, обикновени фрази, които звучат като дефиниция на някаква мистерия. Това „така времето минава по-бързо“ е основополагаща фраза. Проблемът на такива хора е във времето, времето трябва да мине от само себе си, само, без усилие от тяхна страна, без да им се налага като на уморени екскурзианти лично те да преминат през него. Ето затова тя говори толкова, защото думите, които реди, дискретно преместват времето напред. Ако устата ѝ остане затворена, времето спира, излиза от здрача — огромно, тежко — и плаши бедната ми леля, която в паника започва да търси някого, комуто да разкаже, че дъщеря ѝ има проблеми с детето си, което е хванало разстройство, да, Жан-Марк, разстройство, разстройство, че е отишла да извика лекар, ти не го

познаваш, той живее близо до нас, знаем го от доста години, да, Жан-Марк, от доста години, и мен ме е лекувал този лекар през зимата, когато имах грип, спомняш ли си, Жан-Марк, ужасно ме тресеше...

Шантал се усмихва и Жан-Марк разказва друг спомен.

— Бях едва на четиринайсет години и дядо ми, не дърводелецът, другият, беше на смъртно легло. Дни наред от устата му излизаше звук, който не приличаше на нищо друго, дори не на стенание, защото нищо не го болеше, не приличаше и на думи, които не би успял да произнесе, не, не беше онемял, просто нямаше какво да каже, какво да сподели, никакво конкретно послание, нямаше дори с кого да говори, не се интересуваше от никого, бе сам със звука, който издаваше, един-единствен звук, нещо като *aaaa*, което секваше само когато си поемаше въздух. Гледах го като хипнотизиран и никога не го забравих, защото, макар и да бях дете, струва ми се, че разбрах — съществуването в чист вид се сблъскваше с времето в чист вид. Разбрах също, че този сблъсък се нарича отегчение. Дядо ми изразяваше отегчението си чрез един звук, чрез едно безкрайно *aaaa*, защото без това *aaaa* времето би го смазало. А срещу времето дядо ми не разполагаше с друго оръжие, освен с жалкото безкрайно *aaaa*.

— Искаш да кажеш, че той умираше и се отегчаваше?

— Точно това искам да кажа.

Двамата говорят за смъртта, за скуката, пият бордо, смеят се, забавляват се, щастливи са. После Жан-Марк подхваща идеята си.

— Бих казал, че днес количеството скука, ако скуката изобщо може да се мери, е много по-голямо, отколкото някога. Защото някогашните занаяти, поне повечето от тях, са били немислими без известна доза страст — селяните, влюбени в земята си, дядо ми, магьосникът на хубавите маси, обуцарите, които са знаели наизуст краката на всеки техен съселянин, горските, градинарите, предполагам, че дори войниците са убивали със страст. Смисълът на живота не е бил обект на въпроси, той е бил с тях, най-естествено, в работилниците им, по нивите им. Всеки занаят си е бил създал собствен манталитет, собствен начин на съществуване. Лекарят е мислел различно от селянина, военният се е държал различно от учителя. Днес всички сме еднакви, свързва ни общото безразличие към работата ни. При нас безразличието се е превърнало в страст. Единствената голяма колективна страст на времето ни.

Шантал казва:

— Добре, но я ми кажи, когато ти самият беше инструктор по ски, когато си писал статии за вътрешната архитектура и по-късно за медицината или когато си работил като дизайнер в дърводелска работилница...

— Да, това най-много ми харесваше, но не потръгна...

— Или когато си нямал работа и нищо не си вършил, сигурно също си се отегчавал!

— Нещата се промениха, откакто се запознах с теб. Не защото занаятите ми станаха по-интересни. А защото преобразявам всичко, което става около мен, в теми на разговорите ни.

— Бихме могли да говорим за друго!

— Две същества, които се обичат, които са сами, изолирани от света — звучи прекрасно. Но с какво биха захранвали тази самота? Колкото и да е омразен светът, те имат нужда от него, за да могат да разговарят.

— Биха могли да мълчат.

— Като онези двамата на съседната маса? — смее се Жан-Марк.
— А, не, никоя любов не оцелява в мълчание.

Сервитьорът се бе навел над масата им с десерта. Жан-Марк смени темата.

— Нали го знаеш просяка от нашата улица?

— Не.

— Сигурно си го виждала. Към четирийсетгодишен с вид на чиновник или на гимназиален учител. Скован от притеснение. Протяга ръка, за да изпроси някой и друг франк. Не се ли сещаш?

— Не.

— Как не! Винаги стои под явора, единствения на улицата. От прозореца ти се виждат клоните му.

Образът на явора ѝ припомни и просяка.

— А, да! Сещам се!

— Страхотно ми се е искало да му кажа нещо, да завържа разговор, да науча кой точно е той, но нямаш представа колко е трудно.

Шантал не чува последните думи на Жан-Марк — тя вижда просяка. Човекът под дървото. Безличен човек, чиято дискретност бие на очи. Винаги безупречно облечен, така че минувачите едва разбират, че проси. Преди няколко месеца се бе обърнал към нея и много вежливо ѝ бе поискал милостиня.

Жан-Марк продължава:

— Трудно е, защото той сигурно е недоверчив. Не би разбрал защо искам да разговарям с него. От любопитство? Сигурно се бои от това. От жалост? Унизително е. За да му предложи нещо? Но какво бих могъл да му предложи? Опитах се да се поставя на негово място, за да разбера какво би очаквал от другите. Не можах.

Тя си го представя под дървото и именно дървото ѝ разкрива — внезапно, светкавично — че той е авторът на писмата. Човекът под дървото, изпълнен с образа на своето дърво, се бе издал с метафората за дървото. Мислите ѝ бързо следват логичния си ход: само той, човекът без работа, който разполага с цялото си време, може дискретно

да пусне писмо в кутията ѝ, само той, прикрит от нищетата си, може незабелязано да я следва в ежедневието ѝ.

А Жан-Марк продължава:

— Бих могъл да го повикам да ми помогне да подреда мазето. Той ще откаже, но не от мързел — просто няма работни дрехи и трябва да запази костюма си. А толкова ми се иска да си поговоря с него. Та той е другото ми Аз!

Без да слуша Жан-Марк, Шантал казва:

— Какъв ли ще е сексуалният му живот?

— Сексуалният му живот — смее се Жан-Марк. — Никакъв, никакъв! Само мечти!

Мечти, казва си Шантал. Значи тя е само мечта на някакъв нещастник. Защо е избрал точно нея?

Жан-Марк се връща към фиксидеята си.

— Ще ми се някой ден да му кажа: „Елате да прием по едно кафе, вие сте моето второ Аз. Паднала ви се е съдба, каквато аз едва избягнах“.

— Не говори глупости — казва Шантал. — Не те е заплашвала такава съдба.

— Никога няма да забравя момента, в който напуснах факултета и разбрах, че всички влакове са заминали.

— Да, знам, знам — казва Шантал, която вече няколко пъти е чувала тази история, — но как можеш да сравняваш малкия си неуспех с истинското нещастие на човек, който чака някой минувач да му пусне един франк в ръката?

— Да се откажеш от следването си не е неуспех. Аз се отказах от амбициите си. Изведнъж станах човек без амбиции. И като загубих амбициите си, веднага се озовах вън от света. При това нямах никакво желание да се намирам другаде. Още повече, че не ме заплашваше мизерия. Но ако нямаш амбиции, ако не си жаден за успех, за признание, ти се намиращ на прага на падението. Аз съм се настанил там доста удобно. Но съм се настанил именно на прага на падението. Следователно не преувеличавам, като казвам, че съм от страната на просяка, а не на собственика на този великолепен ресторант, където ми е толкова приятно.

Шантал си казва: „Станала съм еротичен идол на един просяк. Доста комична чест“. После се поправя: „Защо пък желанията на

просяка да са по-недостойни за уважение от желанията на бизнесмена? Тъй като са безнадеждни, те са свободни и искрени, а това е неоценимо качество“.

После се сеца за друго — в деня, когато се любеше с Жан-Марк с червената нощница, третият, който ги наблюдаваше, който беше с тях, не е бил младежът от кръчмата, а просякът! Той е хвърлил върху раменете ѝ червеното наметало, той я е превърнал в порочна кардиналша! За миг тази мисъл ѝ се стори мъчителна, смущаваща, но чувството ѝ за хумор бързо надделя и дълбоко в себе си тя мълчаливо се засмя. Представи си този човек, безкрайно стеснителен, с трогателната си вратовръзка, залепен за стената на спалнята им, с протегната напред ръка да гледа изпълненията им втренчено и похотливо. Представи си как след любовната сцена, гола и потна, става от леглото, взима чантата си от масата, вади монета и я слага в ръката му. И едва се сдържа да не се разсмее с глас.

Жан-Марк гледаше Шантал, чието лице внезапно се развесели и светна от тайна радост. Нямахше желание да я пита за причината — наслаждаваше се на удоволствието да я гледа. Докато Шантал се отдаваше на забавната игра на въображението си, той си казваше, че тя е единствената му емоционална връзка със света. Когато му говорят за затваряни, преследвани, гладни хора, той има един-едничък начин да се почувства лично и мъчително засегнат от нещастията им — като си представи Шантал на тяхно място. Когато му говорят за жени, изнасилени по време на гражданска война, той вижда изнасилената Шантал. Само тя и никой друг го изтръгва от безразличието му. Единствено чрез нея е способен на съчувствие.

Искаше му се да ѝ каже всичко това, но го бе срам да не изпадне в сантименталност. Още повече, че внезапно му бе дошла наум друга мисъл, точно обратната — ами ако загуби това същество, което го свързва с хората? Не мислеше точно за смъртта ѝ, а за нещо по-тънко, по-неуловимо, което го преследваше напоследък: някой ден нямахше да я разпознае. Някой ден щеше да забележи, че Шантал не е Шантал, с която е живял, а жената от плажа, в която се бе припознал. Някой ден увереността му в това, което е за него Шантал, ще се окаже илюзорна и тя ще му стане безразлична като всички останали.

Шантал го хвана за ръката.

— Какво ти е? Пак се натъжи. От няколко дни забелязвам, че си тъжен. Какво има?

— О, нищо, съвсем нищо.

— Напротив. Кажете ми кое те натъжава в момента.

— Представих си, че ти си някоя друга.

— Как така?

— Че не си тази, за която те мисля. Че истинската ти самоличност ми е непозната.

— Не разбирам.

Той виждаше купчина сутиени. Тъжно хълмче от сутиени. Смешно хълмче. Но през този образ отново се появи лицето на Шантал, седнала срещу него. Усети допира на ръката ѝ върху своята и чувството, че се намира пред чужд човек или предател, бързо се стопи. Жан-Марк се усмихна.

— Няма значение. Смятай, че нищо не съм казал.

Прилепил гръб до стената на спалнята, където се любеха, с протегнатата ръка и жадно впити в голите им тела очи — така си го бе представила по време на вечерята в ресторанта. Сега той е притиснал гърба си в дървото и несръчно е протегнал ръка към минувачите. Отначало тя понечва да се направи, че не го е забелязала, после умишлено, нарочно спира пред него със смътното намерение да изясни нещата. Без да вдига поглед, той повтаря формулата си: „Моля ви да ми помогнете“.

Тя го гледа: той е педантично чист, носи вратовръзка, прошарените му коси са сресани назад. Дали е хубав, или грозен? Положението му го поставя отвъд хубавото и грозното. Иска ѝ се да му каже нещо, но не знае какво. Смущението ѝ пречи да говори, затова отваря чантата си, търси дребни пари, но намира само няколко сантима. Той стои неподвижен, протегнал към нея ужасната си длан, и неподвижността му още повече увеличава тежестта на мълчанието. Да каже „извинете ме, нямам пари“ ѝ се струва невъзможно. Иска да му даде някоя банкнота, но намира само една от двеста франка. Прекалената милостиня я кара да се изчерви — все едно, че издържа въображаем любовник, че му плаща, за да ѝ изпраща любовни писма. Когато вместо парче студен метал просякът усеща в ръката си хартия, той вдига глава и тя вижда учудения му поглед. Очите му са подплашени. Притеснена, тя бързо се отдалечава.

Поставяйки банкнотата в ръката му, тя все още мисли, че я дава на обожателя си. Едва след като отминава, възвръща способността си да разсъждава трезво: в очите му не е имало никакъв проблясък на съучастничество, никакъв намек за общо приключение, само искрено и пълно учудване — плахото учудване на бедняка. Изведнъж всичко ѝ се изяснява: да смята този човек за автор на писмата е върхът на абсурда.

Започва да се ядосва на себе си. Защо отделя толкова внимание на тази глупост? Защо, дори само във въображението си, се увлича от

това приключение, дело на отегчен безделник? Мисълта за купчината писма, скрити под сутиените ѝ, внезапно започва да ѝ се струва непоносима. Представа си как някой я наблюдава от тайно място и вижда всичко, което прави, без да може да проникне в мислите ѝ. Според видяното би решил, че тя е обикновена, жадна за мъже жена или — още по-лошо — че е романтична глупачка, която пази като нещо свещено всяко любовно писъмце.

Шантал не може повече да търпи подигравателния поглед на невидимия наблюдател, затова, щом се прибира, отваря гардероба. Вижда вътре купчината сутиени и нещо я поразява. Разбира се, още вчера е забелязала — шалът ѝ не е сгънат, както го сгъва тя. Еуфоричното ѝ състояние я е накарало веднага да забрави за това. Но този път няма да отмине следата от ръка, която не е нейна. Всичко е толкова ясно! Той е чел писмата! Той я надзирава! Шпионира я!

Гневът ѝ се насочва срещу множество цели: срещу непознатия, който, без да ѝ се извини, ѝ досажда с писма; срещу самата нея, която глупаво ги крие; срещу Жан-Марк, който я дебне. Измъква писмата и — за кой ли път! — отива в тоалетната. Но преди да ги разкъса, им хвърля един последен поглед и намира, че почеркът е подозрителен. Внимателно ги разглежда — все същото мастило, буквите до една са твърде големи, леко наклонени наляво, но различни от писмо на писмо, сякаш този, който ги е писал, не е успявал да ги направи съвсем еднакви. Това обстоятелство ѝ се струва толкова странно, че тя отново не скъсва писмата, ами сяда на масата да ги препрочете. Спира се на второто, което описва отиването ѝ до пералнята — как беше тогава? Бяха заедно с Жан-Марк и той носеше куфара. А вътре, много добре си спомня, именно Жан-Марк разсмя съдържателката. Как е могъл да чуе? Твърди, че я е гледал от улицата. Но би ли могъл да я наблюдава, без тя да разбере? Никакъв Дю Баро. Никакъв просяк. Остава един човек — този, с когото е била в пералнята. И формулата „нещо изкуствено добавено към живота ви“, която бе сметнала за несръчна нападка срещу Жан-Марк, е всъщност самовлюбено кокетство на самия Жан-Марк. Да, именно чрез нарцисизма си се бе издал, чрез хленчещия си нарцисизъм, който иска да каже: появи ли се друг мъж на пътя ти, аз се превръщам в ненужен предмет, добавен към живота ти. После си спомня за любопитната фраза, която бе изрекъл в края на вечерята им в ресторанта. Казал ѝ бе, че може би истинската ѝ

самоличност му е непозната. Че тя може би е някоя друга! „Следя ви като шпионин“, бе написал в първото си писмо. Значи той е този шпионин. Той я проучва, прави си с нея експерименти, за да си докаже, че тя не е това, за което я мисли! Пише ѝ писма под чуждо име и после наблюдава поведението ѝ, дебне дори гардероба ѝ, дори сутиените ѝ! Но защо прави това?

Има само един отговор: устройва ѝ клопка.

Но защо да ѝ устройва клопка?

За да се отърве от нея. И наистина, той е по-млад от нея, а тя остарява. Колкото и да крие топлите си вълни, тя остарява и това се вижда. Той си търси причина, за да я напусне. Не би могъл да ѝ каже: ти си остаряла, а аз съм млад. Твърде коректен е за това, твърде мил. Но щом се убеди, че тя го мами, че е способна да го мами, ще я напусне със същата лекота, със същата студенина, с каквато отстрани от живота си стария си приятел Ф. Тази тъй радостна студенина винаги я е ужасявала. Сега разбира, че ужасът ѝ е бил симптоматичен.

Жан-Марк бе записал способността на Шантал да се изчервява в самото начало на златната книга на любовта им. Бяха се срещнали за пръв път сред много хора около дълга маса, отрупана с чаши шампанско и чинии с препечени филии, пастети, шунка. Намираха се в планински хотел, той тогава беше инструктор по ски и го бяха поканили, по волята на случая и за една-единствена вечер, да се присъедини към участниците в колоквиум, чиито заседания всяка вечер завършваха с малък коктейл. Представиха ги един на друг пътьом, набързо, така че дори имената не можаха да си запомнят. Успяха да си кажат само няколко думи в присъствието на останалите. На другия ден Жан-Марк дойде без покана само за да я види. Когато го забеляза, тя се изчерви. Изчервиха се не само бузите ѝ, но и вратът ѝ, и още по-надолу, деколтето ѝ. Тя цялата великолепно се изчерви пред очите на всички заради него и за него. Тази червенина бе признанието ѝ в любов, тази червенина изигра решаваща роля. След трийсетина минути двамата успяха да се срещнат сами в полумрака на дълъг коридор и жадно се зацелуваха, без да произнесат и дума.

Фактът, че после в продължение на години не я бе видял да се изчервява, потвърди изключителния характер на тогавашното изчервяване, което в далечината на миналото им сияеше като рубин с фантастична цена. По-късно тя му каза, че мъжете вече не се обръщат след нея. Незначителните думи придобиха значимост заради червенината, която ги придружи. Жан-Марк не остана глух за езика на цветовете — свързан с произнесената фраза, цветът на любовта им изразяваше, както му се бе сторило, тъга от остаряването. Ето защо ѝ бе написал под чужда маска: „Следвам ви като шпионин, вие сте хубава, много хубава“.

Когато пусна първото писмо в кутията, дори не мислеше да ѝ изпраща други. Нямаше план, нито намерение за бъдещето, искаше само да ѝ достави удоволствие — сега, веднага, да я отърве от потискащото чувство, че мъжете не се обръщат след нея. Не се

опитваше да предвиди реакциите ѝ. Ако въпреки всичко се бе опитал да ги отгатне, би предположил, че тя ще му покаже писмото с думите: „Виж! Мъжете все пак не са ме забравили!“. Тогава с цялата невинност на влюбения той щеше да добави към похвалата на непознатия собствените си комплименти. Но тя нищо не му показа. И по липса на точка, епизодът остана отворен. През следващите дни той я видя отчаяна, в плен на мисълта за смъртта, така че, ще не ще, продължи с писмата.

Докато пишеше второто, си казваше: „Превръщам се в Сирано. Сирано — човекът, който под маската на друг се обяснява в любов на обичаната жена; човекът без собствено име, който вижда как внезапно избухва освободеното му красноречие. Затова подписа писмото със С. Д. Б. Това бе код, предназначен само за него. Сякаш искаше да остави тайна следа от преминаването си. С. Д. Б. — Сирано дьо Бержерак“.

После продължи да бъде Сирано. След като заподозря, че е престанала да вярва в чара си, той заговори за тялото ѝ. Опита се да обозначи всяка негова част — лицето, носа, очите, врата, краката, — та тя отново да започне да се гордее със себе си. Радостно забеляза, че тя започва да се облича с по-голямо удоволствие, че е по-весела, но в същото време успехът му причиняваше мъка — преди тя не обичаше да носи червените перли, дори когато той я молеше. Сега се подчиняваше на друг.

Сирано не може да живее без ревност. В деня, когато неочаквано влезе в стаята и свари Шантал, наведена над рафта в гардероба си, той отлично забеляза смущението ѝ. Заговори ѝ за клепача, който мие окото, като се правеше, че нищо не е видял. Едва на другия ден, когато остана сам вкъщи, отвори гардероба и намери двете писма под купчината сутиени.

Тогава още веднъж се запита защо не му ги е показала. Отговорът му се стори прост. Ако един мъж пише писма на една жена, то е, за да подготви почвата, та по-късно да я заговори и прелъсти. И ако жената не споменава за тези писма, то е, защото иска днешната ѝ дискретност да прикрие утрешната ѝ авантюра. Ако пък и ги пази, то е, защото е готова да приеме тази бъдеща авантюра като любовна.

Жан-Марк дълго бе останал пред отворения гардероб, след което всеки път, когато пускаше ново писмо в пощенската кутия, проверяваше дали ще го намери на мястото му под купчината сутиени.

Ако Шантал научеше, че Жан-Марк ѝ изневерява, тя щеше да страда. И все пак изневярата щеше да отговаря на онова, което в краен случай би могла да очаква от него. Но шпионирането, полицейските експерименти, на които я подлагаше, не му подобаваха. Когато се запознаха, той не пожела нищо да знае, нищо да чува за миналия ѝ живот. Тя бързо прие този решителен отказ. Нямаше тайни от него и премълчаваше само това, което той не желаше да чуе. Ето защо не вижда причина, поради която той изведнъж е започнал да я подозира, да я наблюдава.

Шантал внезапно си спомня за карминената кардиналска мантия, която ѝ бе замаяла главата, и се засрамва: колко възприемчива е била към образите, които някакъв съвсем непознат човек сее в главата ѝ! Колко ли смешна му е изглеждала! Поставил я е в клетка като заек. И злобно се е забавлявал, докато е наблюдавал реакциите ѝ.

Ами ако греши? Мигар не сгреши на два пъти, като си мислеше, че е разкрила кореспондента си?

Шантал вади няколко писма, които Жан-Марк ѝ е писал някога, и ги сравнява с писмата на С. Д. Б. Почеркът на Жан-Марк е леко наклонен надясно, буквите са по-скоро дребни, докато във всички писма на непознатия, почеркът е едър и наклонен наляво. Но точно това твърде очебийно различие издава измамата. Който иска да прикрие почерка си, най-напред ще се сети да промени наклона и големината му. Шантал се опитва да сравни буквите ф, а, о у Жан-Марк и у непознатия. Установява, че въпреки различната големина рисунъкът им изглежда по-скоро еднакъв. Но когато продължава да сравнява отново и отново, загубва увереността си. Е не, тя не е графолог и не може да бъде сигурна в нищо.

Избира едно писмо на Жан-Марк и едно, подписано С. Д. Б. и ги пъхва в чантата си. Какво да направи с другите? Да им намери по-добро скривалище? Какъв смисъл има. Жан-Марк знае за тях и дори

знае къде ги крие. Не трябва да му показва, че се чувства наблюдавана. Затова ги оставя в гардероба там, където винаги са били.

После звъни на вратата на един графологичен кабинет. Отваря ѝ млад човек в тъмен костюм и я завежда през един коридор до кабинет, където друг мъж — доста плещест, по риза — е седнал зад една маса. Младият се обляга на стената в дъното на стаята, а плещестият става и ѝ подава ръка.

После сядат отново, а тя се настанява на кресло срещу него. Постава писмото на Жан-Марк и писмото на С. Д. Б. на масата и обяснява притеснено какво иска да разбере. Тогава плещестият ѝ казва много сдържано:

— Мога да ви направя психологически анализ на човек, когото познавате. Но е трудно да се направи такъв анализ на подправен почерк.

— Нямам нужда от психологически анализ. Психологията на този човек, ако наистина е написал тези писма, както предполагам, ми е достатъчно позната.

— Значи искате, ако добре съм ви разбрал, да сте сигурна, че този, който е написал това писмо — любовникът или съпругът ви, е същият, който тук си е преправил почерка. Искате да го изобличите.

— Не е точно така — казва тя смутено.

— Не точно, но почти. Само че, госпожо, аз съм графолог психолог, не съм частен детектив. Не сътруднича и на полицията.

В стаичката настъпи тишина и никой от двамата мъже не пожела да я наруши, защото никой от тях не ѝ съчувстваше.

Шантал усети как в тялото ѝ се надига гореща вълна, могъща, дива, натрапчива — и почервения, почервения по цялото тяло. Още веднъж думите за карминената кардиналска мантия ѝ минаха през ума, защото сега тялото ѝ наистина бе обгърнато от пищна мантия, съшита от пламъци.

— Сбъркали сте адреса — каза той още. — Тук не е кабинет по доносничество.

Тя чу думата „доносничество“ и мантията ѝ от пламъци се превърна в мантия от срам. Стана да прибере писмата си. Но преди да ги вземе, младият човек, който я бе посрещнал на вратата, мина от другата страна на масата. Изправен до плещестия, той внимателно

разгледа двата почерка и каза: „Разбира се, че е същият почерк“. После се обърна към нея: „Вижте това т, това г!“.

Изведнъж Шантал го разпознава — младежът е онзи сервитьор от кафенето в нормандския град, където чакаше Жан-Марк. И понеже го разпознава, чува вътре в пламналото си тяло собствения си учуден глас: „Всичко това не е вярно! Аз бълнувам, това не може да е вярно!“.

Младежът вдига глава, изглежда я (сякаш иска да ѝ покаже лицето си, та добре да го разпознае) и ѝ казва с мека и презрителна усмивка: „Естествено! Същият почерк е. Само го е уголемил и наклонил наляво“.

Тя вече нищо не желае да чува, думата „доносничество“ е прогонила всички други думи. Чувства се като жена, която издава любимия си на полицията, като носи за доказателство косъм, намерен върху неверния му чаршаф. Прибира писмата си и безмълвно се обръща, за да си тръгне. Младият още веднъж е променил мястото си — намира се до вратата и ѝ я отваря. Тя е на няколко крачки от него и това малко разстояние ѝ се струва безкрайно. Червена е, пламти, вир-вода е. Мъжът пред нея е арогантно млад и арогантно гледа нещастното ѝ тяло. Нещастното ѝ тяло! Тя усеща как под погледа на младежа то остарява видимо, ускорено, пред очите на всички.

Струва ѝ се, че изживяното в кафенето на брега на нормандското море се повтаря — и тогава той ѝ бе препречил пътя към изхода със същата угодническа усмивка и тя се бе уплашила, че вече няма да излезе оттам. Сега очаква да ѝ изиграе същия номер, но той учтиво застава до вратата на кабинета и я пуска да мине. С несигурната походка на възрастна жена тя поема по коридора към външната врата (усеща как погледът му тежи върху потния ѝ гръб). Когато най-сетне се озовава на площадката, има чувството, че се е спасила от голяма опасност.

Защо тя внезапно се бе изчервила в деня, когато вървяха заедно по улицата, без да приказват, и около тях имаше само непознати минавачи? Необяснимо бе — смутен, той не успя да овладее реакцията си. „Ти се изчерви! Защо се изчерви?“ Не получи отговор и се обезпокои от това, което ставаше с нея и за което той нищо не знаеше.

Тази случка сякаш освежи кралския цвят на златната книга на любовта им и той ѝ написа писмото за карминената мантия на кардинала. Тогава извърши най-големия си подвиг в ролята на Сирано — успя да я омагьоса. Гордееше се с писмото си, със способността си да прелъстява, но и ревнуваше повече от всякога. Бе създал призрачен мъж и неволно подлагаше Шантал на тест, в който собствената му чувствителност мереше ръст с чара на въображаемия съперник.

Ревността му не приличаше на ревността, която бе изпитвал в младостта си, когато въображението му подхранваше някоя изтезаваща го еротична фантазия, този път тя бе не толкова мъчителна, но по-разрушителна — постепенно превръщаше любимата жена в привидност на любима жена. И доколкото за него Шантал вече не беше сигурно същество, не му оставаше нито една стабилна точка в безстойността хаос на света. Пред превъплътената (или по-точно обезвъплътената) Шантал го обхващаше странно меланхолично безразличие. Не към нея, а към всичко. Ако Шантал е привидност, то и целият живот на Жан-Марк е привидност.

Накрая любовта му надделя над ревността и съмненията му. Пред отворения гардероб, взрян в сутиените, той внезапно, без да разбере как, се почувства разнежен. Разнежен от стародавния жест на жената, която крие писмо под бельото си, от жеста, с който единствената и неповторима Шантал се нарежда в безкрайния кортеж на другите жени. Никога не бе искал да узнае каквото и да е от интимния ѝ живот, който не бе споделила с него. Защо да започва да се интересува от тези неща сега, дори да се възмуцава?

Впрочем, запита се той, какво е личната тайна? В нея ли се намира най-индивидуалното, най-оригиналното, най-тайнственото от човешкото същество? Личните тайни ли правят от Шантал единственото по рода си същество, в което е влюбен? Не. Тайно е само най-обикновеното, най-баналното, най-повтарящото се, което е свойствено за всеки — тялото и нуждите му, болестите му, маниите му, запекът, например, или мензисът. Ние крием тези свои интимни тайни не защото са толкова лични, а напротив, защото са така окаяно безлични. Как може да се сърди на Шантал за това, че принадлежи на пола си, че прилича на другите жени, че носи сутиен и заедно с него психологията на сутиена? Сякаш на самия него не е свойствена една или друга вечна мъжка глупост! Те и двамата произлизат от онази любителска работилница, където са развалили очите им с нескопосното движение на клепача и са монтирали в корема им малка смрадлива фабрика. Те и двамата имат тяло, в което бедната им душа заема толкова малко място. Не трябва ли взаимно да си го простят? Не трябва ли да бъдат над жалките тайни, които крият в дъното на чекмеджетата си? Жан-Марк бе обхванат от огромно съчувствие и за да постави точка на цялата история, реши да ѝ напише едно последно писмо.

Сведен над лист хартия, той отново мисли за това, което като Сирано (каквото е все още, за последен път) е нарекъл дървото на възможностите. Дървото на възможностите: животът, такъв, каквото изглежда на човека, който с учудване е стигнал пред прага на зрялата възраст — широк клонак, пълен с пеещи пчели. И му се струва, че разбира защо не му е показала писмата — искала е да чуе шепота на дървото сама, без него, защото той, Жан-Марк, е отрицанието на всички възможности, той е свеждането (дори и да е уместно свеждане) на живота ѝ до една-едничка възможност. Не е могла да му каже за писмата, защото, ако бе проявила подобна искреност, щеше веднага да покаже (на себе си и на него), че не се интересува истински от обещанията в писмата му възможности, че предварително се е отказала от предлаганото от него дърво. Как можеше да ѝ се сърди за това? В крайна сметка именно той бе пожелал да я посвети в музиката на шепнещите клони. Следователно тя се е държала според желанията му. Подчинила му се е.

Сведен над листа, той си казва: „Добре е шепотът да остане у Шантал, дори когато приключението с писмата завърши“. И ѝ пише, че е принуден неочаквано да замине. После нюансира твърдението си: „Дали заминаването ми е наистина неочаквано, или писах тези писма точно защото знаех, че ще останат без последствия? Дали не ви говорих напълно откровено, защото знаех, че ще замина?“.

Да замине. Да, това е единствената възможна развръзка, но къде да отиде? Замисли се. Изобщо да не споменава къде? Би било прекалено романтично и тайнствено. Или уклончиво и невъзпитано. Животът му наистина трябва да остане в сянка, затова не бива да дава сведения за причините за заминаването си, тъй като те биха разкрили въображаемата самоличност на кореспондента, професията му например. Но би било по-естествено да каже къде отива. Град във Франция? Не. Това не би била достатъчна причина да прекъсва кореспонденцията. Трябва да замине надалеч. Ню Йорк? Мексико?

Япония? Би било малко подозрително. Добре е да измисли чужд и все пак близък, банален град. Лондон! Ами да, това му се струва тъй логично и естествено, че си казва с усмивка: „Наистина мога да замина само за Лондон“. И веднага си задава въпроса: „Защо именно Лондон ми изглежда толкова естествен?“. Тогава си спомня за лондончанина, за когото с Шантал често са си разменяли шеги, човека с многото жени, който някога бе дал на Шантал визитната си картичка. Англичанинът, британецът, наречен от Жан-Марк Британик. Не е лошо — Лондон, градът на сладострастните мечти. Там ще отиде непознатият обожател и ще се стопи в тълпата от купонджии, женкари, свалячи, еротомани, извратени и порочни типове; там ще изчезне завинаги.

И си мисли още: ще остави думата Лондон в писмото си вместо подпис, като едва доловима следа от разговорите си с Шантал. Мълчаливо се надсмива над себе си — иска да остане непознат, неидентифициран, защото играта изисква това. И все пак някакво обратно желание, съвсем неоправдано, неоправдаемо, ирационално, тайно, положително глупаво, го кара да не остане съвсем незабелязан, да остави следа, да скрие някъде закодирания си подпис, по който някой непознат и извънредно проникателен наблюдател би могъл да го познае.

Докато слизаше по стълбите, за да пусне писмото в кутията, Жан-Марк чу кресливи гласове. Долу пред звънците видя жена с три деца. За да стигне до кутиите, окачени на стената отсреща, трябваше да мине покрай тях. Когато се обърна, забеляза, че жената натискаше звънеца, на който бяха написани неговото и на Шантал имена.

— Търсите ли някого? — попита той.

Жената каза името му.

— Това съм аз!

Тя отстъпи една крачка и го погледна с демонстративно възхищение.

— Това сте вие! Ах, колко съм щастлива да се запозная с вас! Аз съм зълвата на Шантал!

Не му оставаше друго, освен да ги покани да се качат.

— Не искам да ви досаждам — каза жената, когато влязоха в апартамента.

— Не ми досаждайте. Впрочем Шантал няма да се забави.

Зълвата започна да говори. От време на време хвърляше поглед към децата, които седяха мирни, срамежливи и едва ли не слисани.

— Радвам се, че Шантал ще ги види — каза тя и погали едното по главата. — Дори не ги познава, родиха се след като си отиде. Тя обичаше децата. Вилата ни беше пълна с деца. Съпругът ѝ бе по-скоро противен — не би трябвало да говоря така за брат си, но той отново се ожени и вече не се виждаме.

После се засмя.

— Всъщност винаги съм предпочитала Шантал пред мъжа ѝ!

Тя отново отстъпи и огледа Жан-Марк с колкото възхитен, толкова и предизвикателен поглед.

— Успяла е в края на краищата да попадне на мъж! Дойдох да ви кажа, че сте добре дошъл у дома. Ще се радвам, ако дойдете и ни върнете нашата Шантал. Къщата е отворена за вас, винаги можете да заповядате.

— Благодаря.

— Висок сте, това много ми харесва. Брат ми е по-нисък от Шантал. Винаги съм имала чувството, че му е майка. Наричаше го „мишчице“, представяте ли си, беше му прикачила женски прякор! Винаги си представях (тя избухна в смях), че го държи на ръце, люлее го и му шепне „мишчице, мишчице“!

Направи няколко танцови стъпки с опънати напред ръце, сякаш носеше бебе, и повтори:

— Мишчицата ми, мишчицата ми!

И продължи още малко да танцува, изисквайки в отговор смеха на Жан-Марк. За да я задоволи, той изимитира усмивка и си представи Шантал с човек, когото нарича „мишчица“. Зълвата продължаваше да

приказва, а той не можеше да се отърве от ужасяващия го образ — Шантал, която нарича някакъв мъж (по-нисък от нея) „мишчицата ми“.

В съседната стая се чу шум. Жан-Марк осъзна, че децата вече не са при тях. Ето я стратегията на завоевателите — под маската на своята незначителност те бяха успели да се промъкнат в стаята на Шантал. Отначало са тихи като тайна армия, после, след като дискретно затворят вратата след себе си, започват да вдигат аларма.

Жан-Марк се разтревожи, но зълвата го успокои.

— Няма нищо. Това са деца. Играят си.

— О, да — каза Жан-Марк, — виждам, че си играят.

И се отпрати към размирната стая. Но зълвата го изпревари. Тя отвори вратата — децата бяха превърнали един въртящ се стол във въртележка. Едното се бе проснало по корем върху седалката и се въртеше, другите две го наблюдаваха и крещяха.

— Нали ви казах, че си играят — повтори зълвата и затвори вратата.

После добави, като намигна съучастнически:

— Деца, какво искате. Жалко, че Шантал я няма. Толкова исках да ги види.

Шумът в съседната стая се е превърнал в истинска дандания и Жан-Марк вече няма желание да успокоява децата. Той вижда пред себе си Шантал, която сред семейната врява люлее в ръцете си малък мъж и му вика „мишчица“. Към този образ се добавя друг — Шантал ревниво пази писмата на непознат обожател, за да не задуши в зародиш обещанието за приклучение. Тази Шантал не прилича на себе си. Тази Шантал не е жената, която обича. Тази Шантал е привидност. Обзема го странно желание да руши. Доволен е от врявата, която вдигат децата. Исква му се да срутят стаята, да сринат малкия свят, който е обичал и който се е превърнал в привидност.

— Брат ми — продължаваше в това време зълвата — беше твърде мършав за нея, разбирате ли, нали, мършав... — Тя се засмива. — Във всеки смисъл на думата. Разбирате ме, нали! — Отново се засмива. — Между другото, да ви дам ли един съвет?

— Щом искате.

— Много интимен съвет!

Тя доближи устни до ухото му и му разправи нещо, но тъй като бяха твърде близо, устните ѝ издаваха някакъв шум и правеха думите

неразбираеми.

Тя се отдалечи и се засмя.

— Какво ще кажете?

Той нищо не бе разбрал, но също се усмихна.

— Забавно, нали? — каза зълвата и продължи: — Мога да ви разправам много такива неща. Знаете ли, ние нямахме тайни една от друга. Ако имате проблеми с нея, само ми кажете, мога да ви дам добър съвет!

Отново се засмя.

— Знам как може да бъде опитомена!

А Жан-Марк си мисли: „Шантал винаги е говорила за семейството на зълва си враждебно. Как е възможно зълвата да проявява към нея такава искрена симпатия? Какво точно значи това, че Шантал ги е мразила? Как можеш да мразиш и в същото време така лесно да се приспособяваш към омразното?“.

В съседната стая децата лудееха. Зълвата посочи натам и се усмихна.

— Виждам, че не ви пречат! И вие сте като мен. Знаете ли, аз не съм много подредена жена, обичам да има движение, обичам нещо да става, да мърда, с други думи, обичам живота!

Мислите му продължават на фона на детските викове: „Дали наистина лекотата, с която Шантал се приспособява към онова, което мрази, е толкова достойна за възхищение? Наистина ли е качество да имаш две лица?“. С радост си бе въобразявал, че сред хората на рекламата тя е като натрапник, като шпионин, прикрит враг, потенциален терорист. Обаче тя не е терорист, тя е по-скоро, ако се придържа към политическата терминология, тя е по-скоро колаборационист. Колаборационист, който служи на една омразна власт, без да се отъждествява с нея, който работи за нея и остава извън нея, който един ден, пред съдиите, ще изтъкне в своя защита двете си лица.

Шантал застана на прага и учудено стоя там почти минута, тъй като никой не я забеляза, нито Жан-Марк, нито зълва й. Заслуша се в пронизителния глас, който от толкова отдавна не бе чувала. „И вие сте като мен. Знаете ли, аз не съм много подредена жена, обичам да има движение, обичам нещо да става, да мърда, с други думи, обичам живота!“

Накрая погледът на зълва й се спря на нея.

— Шантал — извика тя, — каква изненада, нали?

И се спусна да я целува. Шантал усети в ъгъла на устните си влажната уста на зълва си.

Смущението, причинено от появата на Шантал, скоро бе разсеяно — в стаята влетя едно момиченце.

— Това е нашата малка Корин — обяви зълвата.

После се обърна към детето.

— Кажу ми „добър ден“ на леля си.

Но детето не обърна никакво внимание на Шантал и обяви, че му се пишка. Без да се колебае, сякаш вече познаваше апартамента, зълвата поведе Корин към коридора и изчезна в тоалетната.

— Господи — прошепна Шантал, възползвайки се от отсъствието на зълвата. — Как са ни открили?

Жан-Марк сви рамене. Не можеха да си кажат много, тъй като зълвата бе оставила отворени вратите на коридора и тоалетната. Чуваха как урината шурти във водата на тоалетната чиния и се смесва с гласа на зълвата, която ги информираше за семейството и от време на време се скарваше на уриниращата.

Шантал си спомня: веднъж през лятната ваканция се бе затворила в тоалетната във вилата. Внезапно някой дръпна дръжката на вратата. Шантал не се обади — мразеше да води разговор през вратата на тоалетна. От другия край на къщата някой извика, за да успокои нетърпеливия: „Шантал е вътре!“. Въпреки информацията

нетърпеливият няколко пъти разтърси дръжката, сякаш протестираше срещу мълчанието на Шантал.

Шумът на шуртяща урина се смени с шума на пуснатата вода, а Шантал все още мисли за голямата бетонна вила, в която всички звуци се разпространяваха, без да можеш да определиш откъде идват. Бе свикнала да чува съвкупителните въздишки на зълва си (ненужната им звучност беше очевидно предизвикателство, не толкова сексуално, колкото морално). Веднъж любовните въздишки отново стигнаха до нея и тя чак след известно време разбра, че всъщност така дишаше, стенойки, една астматична баба на другия край на звучната къща.

Зълвата се върна в дневната.

— Хайде, отивай — каза тя на Корин, която изтича в съседната стая при другите деца.

После се обърна към Жан-Марк:

— Не укорявам Шантал, че напусна брат ми. Може би дори трябваше да го напусне по-рано. Но я укорявам, че ни забрави.

И към Шантал:

— Ние все пак представляваме голяма част от живота ти! Не можеш да ни отречеш, да ни изтриеш, не можеш да промениш миналото си! Миналото ти е такова, каквото е. Не можеш да отречеш, че си била щастлива с нас. Дойдох да кажа на новия ти приятел, че и двамата сте добре дошли вкъщи!

Шантал я чуваше да говори и си казваше, че твърде дълго е живяла с това семейство, без да проявява своята различност. Зълва ѝ с право (или почти) се обижда, че след развода си е скъсала всички връзки с тях. Защо е била толкова мила и сговорчива през годините на женитбата си? Не знаеше как да нарече тогавашното си поведение. Покорност? Лицемерие? Безразличие? Дисциплинираност?

Докато беше жив синът ѝ, бе напълно готова да приеме колективния живот, вечното наблюдение, всеобщата нечистоплътност, почти задължителния нудизъм около басейна, цялата тази пренаселеност, благодарение на която познаваше по леките и все пак разобличаващи следи, кой е бил в тоалетната преди нея. Обичала ли е всичко това? Не, отвърщаваше се от него, но отвърщението ѝ бе кротко, мълчаливо, не борбено, а примирено, почти спокойно, леко подигравателно, ала никога бунтовно. Ако детето ѝ не бе умряло, щеше да живее така до края на дните си.

Тупурдията в стаята на Шантал се усилва. Зълвата вика: „Тихо!“, но гласът ѝ — по-скоро весел, отколкото сърдит — сякаш желае не да усмири крясъците, а да се присъедини към ликуването.

Шантал загубва търпение и влиза в стаята си. Децата се катерят по креслата, но тя не ги вижда; вцепенила се е и гледа гардероба; вратата му е широко отворена; на пода пред нея са разпръснати сутиените ѝ, пликчетата ѝ и посред тях — писмата ѝ. Едва после забелязва, че най-голямото момиченце си е увило сутиен около главата, така че чашката, предназначена за гърдата, стърчи върху косите ѝ като казашки калпак.

— Вижте я само!

Зълвата се смее, като приятелски държи Жан-Марк за рамото.

— Гледайте, гледайте! Истински маскарад!

Шантал вижда хвърлените на пода писма. Кръвта се качва в главата ѝ. Само преди час е напуснала кабинета на графолога, където са се отнесли с нея презрително, а тя, предадена от пламналото си тяло, не е могла да им се противопостави. До гуша ѝ е дошло да се чувства виновна — тези писма не са вече смешна тайна, от която би трябвало да се срамува; оттук нататък те символизират неискреността на Жан-Марк, коварството му, предателството му.

Зълвата забелязва ледената реакция на Шантал. Без да спре да говори и да се смее, тя се навежда над детето, развързва сутиена и кляка да събере бельото.

— Не, не, моля те, остави — твърдо ѝ казва Шантал.

— Както искаш, както искаш, смятах да ти помогна.

— Знам — казва Шантал и поглежда зълва си, която отново се обляга на рамото на Жан-Марк.

Шантал има чувството, че двамата си подхождат, че образуват съвършена двойка, двойка надзиратели, двойка шпиони. Не, тя няма никакво намерение да затваря вратата на гардероба. Оставя я отворена като доказателство за обира. Казва си: този апартамент е мой и имам огромното желание да бъда сама в него; да бъда изключително, страхотно сама. И казва високо:

— Този апартамент е мой и никой няма право да ми отваря гардеробите и да рови в личните ми вещи. Никой. Казах: никой.

Последната дума е предназначена по-скоро за Жан-Марк, отколкото за зълвата. Но за да не се издаде пред натрапницата, тя се

обръща само към нея:

— Моля те, тръгвай си.

— Никой не ти е ровил в личните вещи — отбранително казва зълвата.

Вместо отговор Шантал показва с глава отворения гардероб, разпръснатото на пода бельо и разхвърляните писма.

— Господи, просто децата си поиграха малко! — казва зълвата, докато децата, сякаш усетили гневът да трепти във въздуха, дипломатично мълчат.

— Моля те — повтаря Шантал и ѝ показва вратата.

Едно от децата държи в ръка ябълка, взета от една купа на масата.

— Остави ябълката на мястото ѝ — казва му Шантал.

— Не може да бъде! — вика зълвата.

— Остави ябълката. Кой ти я даде?

— Не дава на детето ябълка, направо да не повярваш!

Детето оставя ябълката в купата, зълвата го хваща за ръка, другите две деца се присъединяват към тях и всички си тръгват.

Шантал остава сама с Жан-Марк и не вижда никаква разлика между него и отишлите си.

— Почти бях забравила — казва тя, — че някога купих този апартамент, за да бъда най-последно свободна, за да не ме шпионират, за да мога да слагам нещата си където искам и да съм сигурна, че ще останат там, където съм ги сложила.

— Неведнъж съм ти казвал, че моето място е до просяка, а не до теб. Аз съм извън света. А ти си се поставила в центъра му.

— Ти си се настанил доста луксозно извън света и това не ти струва нищо.

— Винаги съм готов да се откажа от този лукс. Но ти никога няма да се откажеш от приспособленската крепост, в която си се окопала с многото си лица.

Преди минута Жан-Марк искаше да обясни нещата, да признае мистификацията си, но размяната на тези четири реплики е направила диалога невъзможен. Няма какво да каже, защото е вярно, че апартаментът е неин, а не негов. Тя го е обвинила, че се е настанил доста луксозно извън света, че този лукс не му струва нищо, и това също е вярно — той печели една пета от онова, което печели тя, и цялата им връзка е основана на неписаното споразумение, че никога няма да говорят за това неравенство.

Двамата стояха прави, един срещу друг, с масата между тях. Тя извади един плик от чантата си, разкъса го и отвори писмото — същото, което ѝ бе написал само час преди това. Направи го открито, дори демонстративно. Невъзмутимо прочете пред очите му посланието, което би трябвало да пази в тайна. После го прибра в чантата си, хвърли на Жан-Марк кратък и почти безразличен поглед и без дума да каже, отиде в стаята си.

Той си спомня репликата ѝ: „Никой няма право да отваря гардеробите ми и да рови в личните ми вещи“. Значи е разбрала, господ знае как, че той е наясно с писмата и скривалището им. И иска да му покаже, че е разбрала и че ѝ е все едно. Че е решила да живее, както тя желае, без да я е грижа за него. Че отсега нататък е готова да чете любовните си писма пред него. С това безразличие тя изпреварва отсъствието на Жан-Марк. За нея той вече не е там. Тя вече го е изгонила.

Шантал дълго остана в стаята си. Жан-Марк чуваше яростния глас на прахосмукачката, която въвеждаше ред в бъркотията, оставена от натрапниците. После тя отиде в кухнята. След десет минути го повика. Седнаха на масата, за да хапнат. За пръв път през съвместния им живот не произнесоха нито дума. Ах, как бързо дъвчеха студената храна, чийто вкус дори не усещаха! После тя отново се оттегли в стаята си. Като не знаеше какво да прави (бе неспособен да прави каквото и да е), той навлече пижамата си и си легна в широкото легло,

в което обикновено бяха двама. Но тази вечер тя не излезе от стаята си. Времето минаваше, а той не можеше да заспи. Накрая стана и долепи ухо до вратата. Чу равномерно дишане. Този спокоен сън, лекотата, с която бе заспала, го измъчваха. Стоя така дълго, с ухо на вратата, и си каза, че тя е много по-малко уязвима, отколкото си е мислил. И че може би е сбъркал, като е смятал нея за по-слаба, а себе си за по-силен.

Всъщност кой е по-силният? Когато и двамата се намираха в земята на любовта, може би той. Но щом земята на любовта изчезна изпод краката им, тя стана силна, а той слаб.

На тясното си легло тя не спеше така добре, както си мислеше той. Сто пъти се събуди и сънува неприятни и несвързани сънища, нелепи, незначителни и мъчително еротични. След всяко събуждане изпитваше смущение. Ето, мислеше си, една от тайните в живота на жената, на всяка жена, тази нощна похотливост, която прави подозрителни всички обещания за вярност, всяка чистота, всяка невинност. В нашия век хората не обръщат внимание на това, но Шантал си представя Клевската принцеса или целомъдрената Виржини на Бернарден дьо Сен-Пиер, или света Тереза от Авила, или майка Тереза, която с пот на чело обикаля света, за да прави добро, представя си ги как излизат от нощите си като от клоака, пълна с непризнати, невероятни, тъпи пороци, за да си възвърнат през деня девствеността и добродетелите. Такава бе нощта ѝ — няколко пъти се събуждаше, винаги след странни оргии с мъже, които не познаваше и от които се гнусеше.

Рано сутринта, за да не потъне пак в тези нечисти удоволствия, тя се облече и подреди в малък куфар някои необходими за кратко пътуване вещи. Тъкмо бе вече готова, и видя Жан-Марк по пижама на вратата на стаята си.

— Къде отиваш? — попита той.

— В Лондон.

— Какво? В Лондон ли? Защо в Лондон?

Тя каза отчетливо:

— Много добре знаеш защо в Лондон.

Жан-Марк се изчерви.

Тя повтори:

— Знаеш, нали?

И погледна лицето му. Каква победа за нея, да го види, него, изчервен! С пламнали бузи той каза:

— Не, не знам защо в Лондон.

Тя продължаваше да се наслаждава на червенината му.

— Имаме колоквиум в Лондон — каза. — Вчера научих. Разбираш, че не съм имала нито възможност, нито желание да ти кажа.

Бе сигурна, че той няма да ѝ повярва, и се радваше, че лъжата ѝ е толкова прозрачна, така безсрамна, нахална, враждебна.

— Извикала съм такси. Ще дойде всеки момент. Трябва да слизам.

Усмихна му се, както човек се усмихва за довиждане или за сбогом. И в последния момент, сякаш неволно, сякаш без да иска, постави дясната си ръка на бузата му — кратък жест, който не продължи повече от секунда-две. После му обърна гръб и излезе.

Той усеща на бузата си допира на ръката ѝ, по-точно допира на върховете на трите ѝ пръста като студена следа, все едно, че го е докоснала жаба. Ласките ѝ винаги са били бавни, спокойни, винаги му се е струвало, че искат да удължат времето. А трите пръста, бегло допрели се до бузата му, не бяха ласка, бяха напомняне. Сякаш отнесена от някаква буря, от някаква вълна, тя разполага само с този светкавичен жест, за да му каже: „Все пак бях тук! Минах оттук! Каквото и да се случи, не ме забравяй!“.

Жан-Марк машинално се облича и мисли за това, което са си казали за Лондон. „Защо в Лондон?“, бе попитал той, а тя му бе отговорила: „Много добре знаеш защо в Лондон“. Това бе ясен намек за заминаването, обявено в последното му писмо. „Много добре знаеш“ означаваше: „Знаеш какво пише в писмото“. Но въпросното писмо, извадено от пощенската кутия, можеше да е известно само на изпращача и на нея. С други думи, Шантал е смъкнала маската на бедния Сирано и е искала да му каже: „Ти ме покани в Лондон и аз ти се подчинявам“.

Но ако е отгатнала (боже мой, как е могла да отгатне?), че той е авторът на писмата, защо го е приела така лошо? Защо е толкова жестока? Ако всичко е отгатнала, защо не е отгатнала и причините за измамата? В какво го подозира? Зад всички тези въпроси има само една сигурност — той не я разбира. Тя впрочем също нищо не е разбрала. Разсъжденията им са поели в противоположни посоки и му се струва, че никога вече няма да се срещнат.

Мъката, която изпитва, не желае да се уталожи, напротив, иска да подлюти раната и да я покаже на всички, както човек показва на всички понесената несправедливост. Той няма търпението да изчака завръщането на Шантал и да разсея недоразумението. Вътре в себе си отлично знае, че това би било единственото разумно поведение, но мъката не разбира от разумни доводи, тя има собствен разум, в който няма нищо разумно. Това, което иска неразумният му разум, е, когато

се прибере, Шантал да намери апартамента си празен, без него, такъв, какъвто бе обявила, че го желае, за да бъде сама и никой да не я шпионира. Той слага в джоба си няколко банкноти — това са всичките му пари, — после се колебае дали да вземе, или не ключовете си. Накрай ги оставя на масичката в антрето. Когато ги види, тя ще разбере, че той няма да се върне. Само няколко сака и ризи в гардероба и няколко книги в библиотеката ще останат за спомен от него.

Жан-Марк излиза, без да знае какво да прави. Важното е да напусне този апартамент, който вече не е негов. Да го напусне, преди да реши къде ще отиде после. Чак като се озове на улицата, ще си позволи да мисли за това.

Но когато излиза от сградата, изпитва странно усещане за нереалност. Дори спира на сред тротоара, за да размисли. Къде да отиде? В главата му се въртят разни идеи: Перигор, където живеят провинциалните му роднини, които винаги го приемат с удоволствие; някой евтин хотел в Париж... Докато размишлява, едно такси спира на светофара. Той му прави знак.

Никакво такси не я очакваше на улицата, разбира се, и Шантал нямаше представа къде да отиде. Решението ѝ бе напълно импровизирано и причинено от вътрешния смут, който не бе способна да овладее. В този момент желаше само едно: да не го вижда поне един ден и една нощ. Хрумна ѝ да наеме хотелска стая тук, в Париж, но идеята ѝ се стори глупава — какво би правила цял ден? Ще се разхожда по улиците и ще диша вонята им? Ще се затвори в стаята си? За да прави какво? После си помисли дали да не вземе колата и да излезе извън града, да намери някое спокойно място, където и да е, и да прекара там ден-два. Но къде?

Някак случайно Шантал се озовава на автобусна спирка. Приискава ѝ се да се качи на първия автобус, който мине, и да се вози до крайната спирка. Ето, че спира един автобус и тя с учудване вижда табелата, на която между другите спирки се споменава и Северната гара. Оттам тръгват влаковете за Лондон.

Шантал има чувството, че е нарочно направлявана от случайността, и се опитва да се убеди, че някоя доброжелателна фея ѝ е дошла на помощ. Лондон. Бе казала на Жан-Марк, че отива там, само за да го уведоми, че го е разкрила. Сега ѝ хрумва друго: може би Жан-Марк ѝ е повярвал, може би ще я чака на гарата. И веднага ѝ идва още една мисъл, по-слаба, едва доловима като гласа на новородена птичка: ако Жан-Марк е там, странното недоразумение ще се разсее. Тази мисъл е като милувка, но твърде кратка милувка, защото веднага след това Шантал си припомня своя бунт и отблъсква всеки копнеж.

Но къде все пак да отиде и какво да прави? Ами ако наистина замине за Лондон? Ако позволи на лъжата си да се материализира? Спомня си, че в бележника ѝ все още фигурира адреса на Британик. Британик. На колко ли е години сега? Шантал знае, че една среща с него би била най-невероятното нещо на света. Тогава? Е, толкова по-добре. Ще отиде в Лондон, ще се поразходи, ще преспи в някой хотел и утре ще се върне в Париж.

После тази идея престава да ѝ харесва — на излизане от къщи е смятала, че възвръща своята независимост, а всъщност се оставя да я манипулира някаква непозната и неконтролирана сила. Да замине за Лондон, както ѝ подсказват смехотворните случайности, си е чиста лудост. Защо си въобразява, че случайностите са се наговорили да работят за нея? Защо ги отъждествява с добра фея? Ами ако феята е злотворна и възнамерява да я погуби? Шантал си обещава: няма да слиза, когато автобусът спре на Северната гара; ще продължи нататък.

Но когато автобусът спира, тя с изненада установява, че слиза. И че се отправя към сградата на гарата, сякаш нещо я привлича натам.

Влиза в огромното фоайе и вижда мраморното стълбище, което води нагоре към чакалнята на пътниците за Лондон. Иска да направи справка с разписанието, но чува името си и познати смехове. Спира и забелязва колегите си, събрани под стълбището.

Когато разбират, че ги е видяла, смехът им става по-силен. Държат се като ученици, които са си направили хубава шега, подготвили са ѝ страхотна изненада.

— Знаем какво да направим, за да дойдеш с нас! Ако имаше представа, че сме тук, щеше да си намериш някакво извинение! Индивидуалистка такава!

И отново избухват в смях.

Шантал знае, че Лъороа планира колоквиум в Лондон, но той трябваше да е след три седмици. Как така се намират тук днес? Още веднъж изпитва особеното чувство, че всичко, което ѝ се случва, не е истина, не може да е истина. Но учудването ѝ бързо се заменя с друго: обратно на онова, което би предположила, тя се чувства искрено зарадвана от присъствието на колегите си, признателна, че са ѝ подготвили такава изненада.

Докато се качват по стълбището, една млада колежка я хваща подръка и тя си казва, че Жан-Марк през цялото време я е откъсвал от собствения ѝ живот. Чува го как заявява: „Ти си се поставила в центъра“. И още: „Окопала си се в приспособленска крепост“. Сега тя му отговаря: „Да, вярно е и ти няма да ми попречиш да си остана вътре“.

В тълпата от пътници младата колежка все така я държи подръка и я води към паспортния контрол пред едно друго стълбище, което слиза към перона. Тя продължава като опиянена нямата си кавга с

Жан-Марк и му подхвърля: „Кой съдия е решил, че да се приспособяваш, е нещо лошо, а да не се приспособяваш нещо хубаво? Да се приспособяваш не означава ли да се сближаваш с хората? Приспособяването не е ли място за срещи, към което всички се отправят, където животът е най-сгъстен, най-бурен?“.

От площадката на стълбището Шантал вижда влака за Лондон, модерен и елегантен, и си казва още: „Все едно дали е щастие или нещастие да си роден на тая земя, най-добрият начин да прекараш живота си е да се оставиш да те отнесе като мен в момента весела и шумна, тръгнала нанякъде тълпа“.

Като седна в таксито, той каза: „Северната гара!“ и това бе моментът на истината — може да напусне апартамента, да хвърли ключовете в Сена, да спи на улицата, но няма сили да се отдалечи от нея. Да отиде да я чака на гарата е жест на отчаяние, но влакът за Лондон е единственият знак, който му е оставила, и Жан-Марк не е способен да го пренебрегне, колкото и малка да е вероятността той да му покаже верния път.

Когато пристигна на гарата, влакът за Лондон вече беше там. Изкачи стълбището през три стъпала и си купи билет. Повечето от пътниците бяха преминали през контрола и Жан-Марк слезе последен на строго охранявания перон. Покрай влака се разхождаха полицаи с немски овчарки, обучени да откриват взрив. Жан-Марк се качи във вагона си, пълен с японци с фотоапарати на врата, намери мястото си и седна.

Тогава си даде сметка колко абсурдно се държи. Намира се във влак, където по всяка вероятност тази, която търси, я няма. След три часа ще е в Лондон, без да знае защо е там. Има пари точно колкото да си плати билета за връщане. Объркан, той стана и слезе на перона, смътно изкушен да се прибере вкъщи. Но как да влезе без ключове? Бе ги оставил на масичката в антрето. Сега бе възвърнал здравия си разум и знаеше, че този жест е бил само сантиментална игра, която е изиграл на самия себе си портиерката има дубликат и без проблеми ще му го даде. Разколебан, Жан-Марк хвърли поглед към дъното на перона и видя, че всички изходи са затворени. Спря един полицаи и го попита как да излезе. Полицаят му обясни, че вече не е възможно; мерките за сигурност изисквали, който се е качил на влака, вече да не слиза; пътниците трябвало да стоят вътре като жива гаранция, че не са оставили бомба; имало ислямски терористи и ирландски терористи; те само за това мечтаели — да взривят подводния тунел.

Отново се качи на влака, една контрольорка му се усмихна, всички служители се усмихваха и той си каза: „Ето така, с все повече и

все по-широки усмивки изпращат ракетата, пусната в тунела на смъртта, ракетата, в която воините на суката — американски, германски, испански, корейски туристи, са готови да рискуват живота си в името на голямата си битка“. Седна и щом влакът потегли, тръгна да търси Шантал.

Влезе в един вагон на първа класа. От едната страна на коридора имаше седалки за един човек, от другата страна — за двама; в средата на вагона седалките бяха обърнати една срещу друга, така че пътниците шумно разговаряха помежду си. Шантал беше сред тях. Виждаше я в гръб — разпознаваше безкрайно трогателната и почти смешна форма на демодирания ѝ кок. Седнала до прозореца, тя участваше в оживения разговор. Явно бе с колегите си от агенцията. Значи не го беше излъгала? Колкото и невероятно да изглеждаше — не, положително не го бе излъгала.

Стоеше, без да мърда. Чуваше смехове, между които различаваше смеха на Шантал. Тя беше весела. Да, беше весела и това го смазваше. Гледаше жестовете ѝ, пълни с жизненост, която не познаваше. Не чуваше какво казва, но виждаше ръката ѝ, която енергично се вдигаше и падаше. Не познаваше тази ръка. Бе чужда ръка. Нямахше чувството, че Шантал го предава, друго беше — струваше му се, че тя вече не съществува за него, че е отишла другаде, в друг живот, където не би я разпознал, ако я срещне.

Шантал свадливо каза:

— Но как така троцкист като теб е станал вярващ? Не виждам логиката.

— Скъпа приятелко, нали познавате прословутата формула на Маркс — да променим света?

— Разбира се.

Шантал седеше до прозореца срещу най-възрастната от колежките си от агенцията, изисканата дама с многото пръстени. До нея седеше Лъороа, който продължи:

— Обаче нашият век ни научи на нещо чудовищно: човекът не е способен да промени света и никога няма да го промени. Това е основният извод от революционния ми опит. Негласно приет от всички. Но има и един друг, който стига още по-далеч. Той е теологически и гласи: човекът няма право да променя това, което бог е създал. Трябва да се стигне до края на тази забрана.

Шантал го гледаше с наслаждение — думите му не бяха морализаторски, а провокативни. Точно това обичаше Шантал у него — сухия тон на човек, който обръща всичко в предизвикателство, следвайки свещената традиция на революционерите или на авангардистите. Той никога не забравя да „шашне буржоата“, дори когато изрича най-общоприети истини. Впрочем най-подривните истини („буржоата на въжето!“) не ставаха ли най-общоприети, когато дойдеха на власт? Общоприетото винаги може да се превърне в подривно и подривното в общоприето. Важното е да стигнеш до края на всяка позиция. Шантал си представя Лъороа на някое бурно събрание по време на студентските вълнения през 68-а, представя си го как по своя интелигентен, логичен и сух начин изрича сентенции, срещу които всяка съпротива на здравия разум е обречена на провал — буржоазията няма право да живее; изкуството, което работническата класа не разбира, трябва да изчезне; науката, която служи на интересите на буржоазията, няма стойност; тези, които я преподават,

трябва да бъдат изгонени от университета; няма свобода за враговете на свободата. Колкото по-абсурдна е изречената фраза, толкова по-горд се чувства той, защото само високата интелигентност е способна да вдъхне логичен смисъл на безумните идеи. Шантал отговори:

— Съгласна съм. И аз мисля, че промените са вредни. В такъв случай наш дълг би било да предпазим света от промени. Уви, светът не спира лудото си развитие...

— ... в което човекът е обикновен инструмент — прекъсна я Лъороа. — Изобретяването на локомотива съдържа в зародиш плана на самолета, който неизбежно води към космическата ракета. Тази логика е част от самите неща, с други думи, тя е част от божествения план. Дори изцяло да замените човечеството с друго, не можете да спрете еволюцията, която води от велосипеда към ракетата. Човекът не е автор на тази еволюция, а само изпълнител. При това жалък изпълнител, защото не е наясно със смисъла на това, което изпълнява. Този смисъл не е наше достояние, той е достояние само на бог и ние сме тук, за да му се подчиняваме, та да може да върши каквото си иска.

Шантал затвори очи. Една странна дума се появи в главата ѝ и изпълни съществуването ѝ — думата „смешение“. Безмълвно произнесе за себе си: „смешение на идеите“. Как толкова противоположни мнения могат последователно да се настанят в един ум, както две любовници в едно легло? Едно време тя почти се възмущаваше от това, а сега е очарована — защото знае, че противоречието между някогашните схващания на Лъороа и сегашните му проповеди няма никакво значение. Защото всички идеи са една стока. Защото всички твърдения и мнения са равностойни, могат да се докоснат, да се срещнат, да се погалят, да се смесят, да се поопипат, да се понатиснат, да се съешат.

Мек и леко треперещ глас се обади срещу Шантал:

— Но в такъв случай защо сме тук? За какво живеем?

Бе гласът на изисканата дама, седнала до Лъороа, когото обожаваше. Шантал си представя, че сега Лъороа е заобиколен от две жени, между които ще трябва да избира — една романтична дама и една цинична дама. Тя чува умолителното гласче — романтичната дама отказва да се раздели с хубавите си предразсъдъци, но (според фантазиите на Шантал) ги защитава с непризнатото желание да ги види принизени от демоничния герои, които в този момент се обръща към нея:

— За какво живеем? За да снабдяваме бог с човешка плът. Защото, драга моя, Библията не иска от нас да търсим смисъла на живота. Тя иска от нас да се плодим. Обичайте се и плодете се. Разбирате ли, смисълът на „обичайте се“ е определен от „плодете се“. „Обичайте се“ ни най-малко не означава благотворителна, милосърдна, духовна или сантиментална любов. Означава просто „любете се!“, „съвкупявайте се!“ (Той смекчава тона си и се навежда към нея)... „чукайте се!“ (Като предан ученик, дамата покорно го гледа в очите.) В това и само в това се състои смисълът на човешкия живот. Всичко останало са дивотии.

Разсъздението на Лъороа е жестоко като бръснач и Шантал се съгласява с него — любов-екзалтация, любов-вярност, любов-страстна привързаност към едно-единствено същество, не, няма такова нещо. Ако има, то е в качеството му на самонаказание, на умишлена слепота, на бягство в манастир. Казва си, че дори да съществува, любовта не трябва да съществува, и в тази мисъл няма горчивина, напротив, има блаженство, което се разпространява по цялото ѝ тяло. Сеца се за метафората с розата, която преминава през всички мъже, и си казва, че е живяла в любовен зандан, че е вече готова да се подчини на мита на розата и да се слее с опияняващия ѝ аромат. На този стадий от размислите си Шантал си спомня за Жан-Марк. Дали е останал вкъщи? Дали е излязъл? Задава си тези въпроси без всякакво вълнение, сякаш се пита дали вали в Рим и дали в Ню Йорк времето е хубаво.

Но колкото и да ѝ е безразличен, споменът за Жан-Марк я кара да обърне глава. В дъното на вагона вижда някакъв човек в гръб да преминава в съседния вагон. Струва ѝ се, че разпознава Жан-Марк, който не иска тя да го види. Той ли беше наистина? Вместо да потърси отговора, тя гледа през прозореца — пейзажът става все по-грозен, нивите все по-сиви, равнината осеяна с все повече метални пилони, бетонни конструкции, жици. По високоговорителя обявяват, че влакът всеки момент ще слезе под морето. И ето че Шантал вижда кръгла и черна дупка, в която влакът ще се шумгне като змия.

— Слизаме — каза изисканата дама и в гласа ѝ се прокрадна боязлива възбуда.

— В пъкъла — прибави Шантал, която предполагаше, че Лъороа би искал дамата да е още по-наивна, още по-учудена, още по-боязлива. Чувстваше се като негова демонична асистентка. Приятна ѝ бе идеята

да вкара тази изискана и целомъдрена дама в леглото му, което си представяше не като легло в луксозен лондонски хотел, а като естрада, разположена сред огньовете, стенания, пушек и дяволи.

През прозореца вече нямаше какво да се види, влакът бе в тунела и тя имаше чувството, че се отдалечава от зълва си, от Жан-Марк, от всякакво надзираване и шпиониране, че се отдалечава от живота си, от живота, който се лепеше по кожата ѝ, който ѝ тежеше. В главата ѝ изскочиха думите „изгубена от поглед“ и тя се учуди, че пътят към изчезването не е навъсен, а сладък и радостен под егидата на митологичната ѝ роза.

— Слизаме все по-надълбоко — каза тревожно дамата.

— Там, където се намира истината — каза Шантал.

— Там — подхвана Лъороа, — където е отговорът на въпроса ви за какво живеем, кое е главното в живота.

Той втренчено загледа дамата.

— Главното в живота е да се увековечи животът: раждането и онова, което го предшества. Сношението и онова, което предшества сношението — прелъстяването, тоест целувките, развените на вятъра коси, пликчетата, добре скроените сутиени и освен това всичко, което прави хората способни да се сношават, ще рече яденето, но не изисканата кухня, това излишно нещо, което вече никой не цени, а яденето, което всички купуваме, и заедно с яденето дефекацията, защото вие, скъпа моя, обожавана моя хубавице, добре знаете какво голямо място заема в професията ни възхвалата на тоалетната хартия и на памперсите. Тоалетна хартия, памперси, прах за пране, храна. Ето го свещеният кръг на човека и нашата мисия е не само да го открием, да го схванем и обозначим, но и да го разкрасим, да го превърнем в песен. Благодарение на нашето влияние тоалетната хартия е почти изключително розова и това е един крайно поучителен факт, който предлагам на вашето внимание, моя скъпа и тревожна приятелко.

— Но това е духовна нищета — каза дамата и гласът ѝ жалостно трептеше, сякаш я изнасилваха, — това е гримирана нищета! Ние гримираме духовната нищета на човека!

— Именно — каза Лъороа и Шантал чу в това „именно“ удоволствието, което той извличаше от жалбата на изисканата дама.

— Къде е тогава величието на живота? Ако сме осъдени на ядене, сношаване и тоалетна хартия, кои сме ние? И ако сме способни

само на това, каква гордост можем да извлечем от обстоятелството, че, както ни внушават, сме свободни същества?

Шантал изгледа дамата и си помисли, че тя е мечтаната жертва на някой гол терен. Представи си, че я събличат, че оковават старото ѝ и изискано тяло и я принуждават да повтаря наивните си истини високо и жалостиво, докато всички останали демонстративно се сношават пред нея...

Льороа прекъсна фантазиите на Шантал.

— Свобода? Живеейки в духовна нищета, вие можете да бъдете нещастна или щастлива. В този избор се състои свободата ви. Свободна сте да разтопите вашата индивидуалност в тенджерата на множеството с чувство на поражение или на еуфория. Нашият избор, скъпа моя, е еуфорията.

Шантал усети, че на лицето ѝ се появява усмивка. Тя отбеляза за себе си казаното от Льороа: „Единствената ни свобода е изборът между горчивината и удоволствието. Всичко около нас е незначително — такава е съдбата ни и не трябва да я приемаме като тегоба, трябва да умеем да ѝ се наслаждаваме“. Шантал гледаше невъзмутимото лице на Льороа, което излъчваше колкото очарователна, толкова и порочна интелигентност. Гледаше го със симпатия, но без желание и си каза (сякаш помиташе с ръка предишните си блянове), че той отдавна е прехвърлил цялата си мъжка енергия в тази сила на неопровержимата си логика, в тази власт, която упражняваше над екипа си. Представи си как слизат от влака — докато Льороа продължава да плаши с думи дамата, която го обожаваше, тя дискретно ще се изгуби в някоя телефонна кабина и после ще избяга от всички тях.

Японците, американците, испанците, руснаците, всички с фотоапарат около врата, слизат от влака и Жан-Марк се опитва да не изгуби от поглед Шантал. Широката човешка вълна внезапно се стеснява, за да изчезне под перона по един ескалатор. Долу във фоайето се появяват мъже с камери, следвани от тълпа зяпачи, и му преграждат пътя. Пътниците от влака са принудени да спрат. Чуват се ръкопляскания и викове, докато някакви деца слизат по страничното стълбище. Всички са с каски на главата, разноцветни каски, сякаш са спортен отбор — малки мотоциклетисти или скиори. Тях ги снимат. Жан-Марк се повдига на пръсти, за да види Шантал през главите на хората. Накрая я вижда. Тя е от другата страна на детската колона в една телефонна кабина. Слушалката е до ухото ѝ, говори. Жан-Марк се опитва да си пробие път. Той бута един оператор, който вбесен го сритва. Жан-Марк го ръгва с лакът и човекът едва не изпуска камерата си. Приближава се полицаи и нарежда на Жан-Марк да изчака, докато свършат снимките. Точно тогава очите му срещат за една-две секунди погледа на Шантал, която излиза от кабината. Той отново се опитва да се вреже в тълпата. Но полицаят му извива ръката така болезнено, че Жан-Марк се прегъва на две и изгубва Шантал.

Чак когато и последното дете с каска е отминало, полицаят отслабва хватката си и пуска Жан-Марк. Той поглежда към телефонната кабина, но тя е празна. До него е спряла група французи, в които разпознава колегите на Шантал.

— Къде е Шантал? — пита той една от девойките.

Тя отговаря с укор:

— Вие би трябвало да знаете! Беше толкова весела! Но когато слязохме от влака, изчезна!

Друга една, по-дебела, казва раздражено:

— Видях ви във влака. Правехте ѝ знаци. Всичко видях. Всичко развалихте.

Гласът на Льороа я прекъсва:

— Да вървим!

Девојката пита:

— Ами Шантал?

— Тя знае адреса.

— Този господин — казва изисканата дама с пръстените — също я търси.

Жан-Марк знае, че Лъороа го познава по физиономия, както и той него. Казва му:

— Добър ден.

— Добър ден — отвръща Лъороа и му се усмихва. — Видях ви да се биете. Сам срещу всички.

На Жан-Марк му се струва, че долавя симпатия в този глас. В покрусата му това е като подадена ръка, която иска да хване, като припламнала искра на ново приятелство, приятелство между двама мъже, които, без да се познават, само заради удоволствието от внезапната взаимна симпатия са готови да си помогнат. Сякаш някаква хубава стара мечта се е осъществила.

Жан-Марк изрича доверчиво:

— Можете ли да ми кажете името на хотела ѝ? Бих искал да телефонирам, за да разбера дали Шантал е там.

Лъороа мълчи, после пита:

— Не ви ли го е дала?

— Не.

— В такъв случай извинете ме — изрича той мило, почти със съжаление, — но не мога да ви го кажа.

Искрата угасва и Жан-Марк отново усеща болка в рамото, където го бе хванал полицаят. Излиза от гарата. Чувства се самотен. Не знае къде да отиде и тръгва напосоки по улиците.

Докато върви, вади парите си от джоба и още веднъж ги преброява. Стигат за обратния път, но за нищо повече. Ако реши, може да си тръгне веднага. Вечерта ще бъде в Париж. Това явно е най-разумното решение. Какво да прави тук? Няма какво да прави. И въпреки това не може да си тръгне. Никога няма да се реши да си тръгне. Не може да напусне Лондон, докато Шантал е тук.

Но след като трябва да пази парите си за връщане, не може да отиде на хотел, не може да си купи дори сандвич. Къде ще спи? Изведнъж разбира, че най-после се потвърждава онова, за което

толкова често е говорил на Шантал: той е по призвание аутсайдер — аутсайдер, живял в охолство наистина, но само благодарение на несигурни и временни обстоятелства. И ето го изведнъж такъв, какъвто си е, върнат сред тези, на които принадлежи, сред сиромасите без покрив, под който да приютят самотата си.

Спомня си за разговорите с Шантал и изпитва детинското желание да я срещне само за да ѝ каже: „Видя ли, че съм прав, че не се превземам, че наистина съм такъв — аутсайдер, бездомник, скитник“.

Вечерта бе настъпила и бе захладяло. Жан-Марк пое по една улица, от едната страна на която имаше редица от къщи, а от другата — парк с боядисана в черно желязна ограда. На тротоара покрай парка видя дървена пейка. Седна на нея. Чувстваше се много уморен и му се прииска да вдигне краката си на седалката и да се опъне. Помисли си: „Сигурно така се започва. Някой ден човек вдига краката си на пейката, а когато се стъмни, заспива. Така се присъединява към скитниците и става един от тях“.

Ето защо Жан-Марк с всички сили се опитва да овладее умората си и остава да седи с изправен гръб като добър ученик в класната стая. Зад него има дървета, а пред него, от другата страна на платното — къщи; всички са еднакви, бели, двуетажни, с по две колони пред входа и четири прозореца на всеки етаж. Жан-Марк внимателно оглежда минувачите по слабо оживената улица. Решен е да стои там, докато не види Шантал. Да чака — това е единственото нещо, което може да направи за нея, за тях двамата.

Изведнъж на трийсетина метра вдясно всички прозорци на една къща светват едновременно и отвътре спускат червени завеси. Жан-Марк си казва, че това трябва да е някакво светско събиране. Но е учуден, че не е видял никой да влиза — дали пък всички не са били отдавна там и едва сега запалват лампите? Или може би, без да иска, е задрямал и не ги е видял да влизат? Господи, ами ако, докато е спал, е изпуснал Шантал? И тутакси го поразява мисълта за подозрителен купон. Чува думите ѝ: „Много добре знаеш защо Лондон“ и в това „много добре знаеш“ внезапно вижда нещо друго — Лондон е градът на англичанина, на Британик. На него е телефонираше от гарата и заради него е избягала от Лъороа, от колегите си, от всички тях.

Обхваща го ревност, огромна и мъчителна, не абстрактната, умозрителна ревност, която е изпитал, когато пред отворения гардероб си е задавал теоретичния въпрос за способността на Шантал да му изневери, а ревност, каквато бе познал през младостта си, ревност,

която пронизва тялото, от която непоносимо боли. Представя си Шантал, отдадена на други, покорна и предана, и не издържа. Става и заточва към къщата. Чисто бялата ѝ врата е осветена от фенер. Завърта дръжката, вратата се отваря, той влиза, вижда стълбище, застлано с червена пътека, чува гласове някъде горе, качва се, стига до широката площадка на първия етаж, заета от дълга закачалка, отрупана с палта, но и (нов удар) с женски рокли и мъжки ризи. Вбесен преминава през всички тези дрехи и достига до голяма двукрила врата, също бяла, когато една тежка длан се стоварва върху болезненото му рамо. Обръща се и усеща върху бузата си дъха на як мъжага по фланелка, с татуирани ръце, който му говори на английски.

Мъчи се да отхвърли ръката, която го натиска все по-силно и го избутва към стълбището. Тук се опитва да се задържи, но губи равновесие и едва в последния момент успява да се хване за перилото. Победен, бавно слиза по стъпалата. Татуираният го следва и когато Жан-Марк колебливо спира пред вратата, му изкрещява нещо на английски и с вдигната ръка му нарежда да се маха.

Образът на оргията отдавна придружава Шантал в обърканите ѝ сънища, във фантазиите ѝ и дори в разговорите ѝ с Жан-Марк, който ѝ бе казал един ден (много отдавна): „Нямам нищо против заедно да участваме в оргия, но при едно условие — в момента на върховната наслада всеки от групата да се превърне в животно, кой в овца, кой в крава или коза, така че вакханалията да се преобрази в пасторална сцена и ние да останем сами сред животните като пастир и пастирка“. (Тази идилична фантазия я забавляваше — горките участници бързат към къщата на порока, без да знаят, че ще я напуснат, превърнати в крави.)

Заобиколена е от голи хора и в този момент предпочита овцете пред човеците. Не иска да гледа никого и затваря очи. Но и зад спуснатите си клепачи ги вижда, вижда членовете им — те се вдигат, смаляват се, някои са големи, други тънки. Сцената ѝ прилича на поле с червеи, които се изправят, извиват се, гърчат се, падат. После вижда не червеи, а змии. Отвратена е и въпреки това все още е възбудена. Само че тази възбуда не предизвиква у нея желание да се люби, напротив, колкото повече се възбужда, толкова по-отвратена е от собствената си възбуда, защото разбира, че тялото ѝ принадлежи не на нея, а на това кално поле, на това поле от червеи и змии.

Отваря очи — от съседната стая към нея идва жена, спира се на прага на широко отворената врата и сякаш за да я откъсне от мъжката глупост, от царството на земни червеи, впива в нея прелъстителен поглед. Жената е висока, прекрасно сложена, с руси коси около хубавото си лице. Точно в момента, когато Шантал е готова да отговори на нямата ѝ покана, блондинката закръгля устните си и изпуска през тях слюнка. Шантал вижда устата ѝ като уголемена от мощна лупа — слюнката е бяла и пълна с въздушни мехурчета. Жената изпуска и всмуква слюнчената пяна, сякаш иска да изкуши Шантал, сякаш ѝ обещава нежни и влажни целувки, в които едната ще се разтвори в другата.

Шантал гледа слюнката, която трепти и на капчици се стича по устните, и отвращението ѝ се превръща в погнуса. Обръща се с намерение неусетно да се измъкне. Но блондинката я хваща за ръката изотзад. Шантал се освобождава и прави няколко крачки, опитвайки се да избяга. Отново усеща ръката на блондинката върху тялото си и се затичва. Чува дишането на преследвачката си, която явно е взела бягството ѝ за еротична игра. Истински капан: колкото повече се мъчи да избяга, толкова повече възбужда блондинката, която привлича към нея и други преследвачи и те я гонят като плячка.

Шантал тръгва по един коридор и чува стъпки след себе си. Телата, които я преследват, са ѝ до такава степен противни, че отвращението ѝ бързо се превръща в ужас — Шантал тича, сякаш спасява живота си. Коридорът е дълъг и свършва с отворена врата към покрито с плочки малко помещение с друга врата в ъгъла. Шантал я отваря и я затваря след себе си.

Обляга се на стената в тъмното, за да си поеме дъх. После опипва стената около вратата и запалва лампата. Намира се в килер — прахосмукачка, метли, кърпи. На земята — купчина парцали, върху тях — свито на топка куче. Шантал не чува гласове отвън и си казва: „Дойде времето на животните, спасена съм“. И пита кучето: „Ти кой от мъжете си?“.

Изведнъж това, което е казала, я смайва. Господи, пита се тя, откъде ми хрумна, че в края на оргията хората се превръщат в животни?

Странно: изобщо няма представа откъде ѝ е хрумнало това. Търси в паметта си и не намира нищо. Усеща само приятно чувство, несвързано с никакъв конкретен спомен, загадъчно чувство, необяснимо щастливо като дошло отдалеч спасение.

Вратата рязко, грубо се отваря. Влиза една черна, дребна жена със зелена престилка. Тя не се изненадва, като вижда Шантал, и ѝ хвърля кратък и презрителен поглед. Шантал отстъпва встрани, за да ѝ даде възможност да вземе голямата прахосмукачка и да излезе с нея.

Така се е приближила до кучето, което ѝ се зъби и ръмжи. Отново я обхваща ужас. Излиза.

Беше в коридора и имаше само една мисъл: да открие площадката, където дрехите ѝ висяха на една закачалка. Но вратите, чиито дръжки завърташе, бяха до една заключени. Накрая влезе в салона през голямата отворена врата. Стори ѝ се странно обширен и празен — черната жена със зелената престилка вече действаше с голямата прахосмукачка. От цялата компания бяха останали само няколко господата, които стояха прави и тихо разговаряха. Бяха облечени и не обърнаха никакво внимание на Шантал, която, осъзнала голотата си, внезапно станала неприлична, плахо ги наблюдаваше. Друг един към седемдесетгодишен господин с бял халат и по пантофи се приближи до тях и им каза нещо.

Шантал се мъчеше да се сети откъде би могла да излезе, но с тази променена атмосфера, с това неочаквано обезлюдяване разположението на стаите сякаш се бе преобразило. Не можеше да се ориентира. Видя широко отворената врата на съседната стая, където я бе свалила блондинката със слюнка на устните. Мина оттам — стаята бе празна. Спря и потърси врата — нямаше.

Върна се в салона и установи, че междуременно господата са си отишли. Защо не е внимавала повече? Могла е да ги последва! Единствен седемдесетгодишният с халата бе там. Погледите им се срещнаха и тя го разпозна. Внезапно се въодушеви и доверчиво се приближи до него.

— Аз ви се обадох по телефона, спомняте ли си? Казахте ми да дойда, но когато дойдох, не ви намерих!

— Знам, знам, извинявайте, вече не участвам в тези детски игри — каза ѝ той мило, но без да ѝ обърне особено внимание. После се запъти към прозорците и един по един ги отвори. В салона нахлу въздух.

— Толкова се радвам да намеря някой познат — каза Шантал развълнувано.

— Трябва да се прогони тази смрад.

— Кажете ми как да стигна до площадката. Там са ми всички неща.

— Имайте търпение — каза той и отиде в ъгъла на салона, където имаше един забравен стол. Донесе ѝ го. — Седнете. Щом се освободя, ще се заема с вас.

Столтът е поставен в средата на салона. Тя покорно сяда. Седемдесетгодишният се отправя към черната жена и изчезва с нея в съседната стая. Сега там бучи прахосмукачката. През бученето Шантал чува гласа на седемдесетгодишния, после удари с чук. Чук? — учудва се тя. Кой тук работи с чук? Не е видяла никого! Някой трябва да е дошъл! Но откъде е влязъл?

Течението повдига червените завеси на прозорците. Гола на стола си, Шантал изпитва студ. Още веднъж чува ударите на чука и ужасена разбира: заковат вратата! Никога няма да излезе оттук! Обхваща я чувство за огромна опасност. Става от стола си, прави тричетири крачки, но не знае къде да отиде и спира. Иска да извика за помощ. Но кой може да ѝ помогне? В този миг на крайно безпокойство ѝ се явява образът на човек, който се бие с тълпата, за да стигне до нея. Някой му извива ръката зад гърба. Тя не вижда лицето му, само превитото му тяло. Господи, би искала да си го спомни малко по-ясно, да види чертите му, но не успява, знае само, че той е човекът, когото обича, и това е единственото от значение в момента. Видяла го е в този град, не може да е далеч. Иска да го открие възможно най-бързо. Но как? Вратите са заковани. После вижда червената завеса, която се вее пред един прозорец. Прозорците! Те са отворени! Трябва да отиде до прозореца! Да извика на улицата! Може дори да скочи, ако прозорецът не е много висок! Още един удар с чук. И още един. Сега или никога. Времето работи срещу нея. Това е последната ѝ възможност да действа.

Той се върна към едва видимата в тъмнината пейка между двете единствени, много отдалечени една от друга улични лампи.

Понечи да седне и чу вик. Подскочи. Човекът, който междувременно бе заел пейката, го наруга. Тръгна си, без да протестира. Това е то, каза си, ето го новият ми статут — ще трябва да се боря дори за кът за спане.

Спря отсреща, от другата страна на платното, където закаченият между две колони фенер осветяваше бялата врата на къщата — оттам го бяха изгонили преди две минути. Седна на тротоара и се облегна на желязната ограда на парка.

После започна да роси. Той вдигна яката на самото си и продължи да наблюдава къщата.

Внезапно прозорците се заразтваряха един след друг. Дръпнатите настрани червени завеси се развяха на вятъра и зад тях се показа осветен бял таван. Какво означава това? Да не би празникът да е свършил? Но никой не излиза! Преди няколко минути се е пържил на огъня на ревността, сега усеща само страх, само страх за Шантал. Всичко би направил за нея, но не знае какво трябва да направи и точно това е непоносимо — не знае как да ѝ помогне, а само той може да ѝ помогне, той единствен, защото тя няма никого друго на света, никой никъде на света.

С мокро от сълзи лице той става, прави няколко крачки към къщата и вика името ѝ.

С друг стол в ръка седемдесетгодишният спира пред Шантал.

— Къде искате да отидете?

Изненадана, тя го вижда пред себе си и в този миг на голямо безпокойство силна гореща вълна се надига от дълбините на тялото ѝ, изпълва корема ѝ, гърдите ѝ, залива лицето ѝ. Тя цялата пламти. Съвсем гола е, съвсем червена и спреният върху ѝ поглед на мъжа я кара да усеща всяка частица от парещата голота на тялото си. Машинално слага ръка на гърдата си, сякаш иска да я прикрие. Вътре в тялото ѝ пламъците бързо изпепеляват смелостта и бунта ѝ. Внезапно започва да чувства умора. Внезапно започва да се чувства слаба.

Той я хваща под ръка, води я до стола и поставя собствения си стол точно пред нея. Двата седят сами, един срещу друг, един до друг наред празния салон.

Студен полъх обгръща потното тяло на Шантал. Тя трепери и с тънък умолителен глас пита:

— Не може ли да се излезе оттук?

— А защо не искате да останете с мен, Ан? — пита я той с укор.

— Ан?

Тя се смразява от ужас.

— Защо ме наричате Ан?

— Не се ли казвате така?

— Не съм Ан!

— Но аз открай време ви знам като Ан!

В съседната стая отново се чуват удари с чук. Той обръща глава нагам, сякаш се чуди дали да се намеси. Тя се възползва от мига усамотение, за да се опита да разбере: гола е, а те продължават да я разсъбличат! Свалят от нея Аз-а ѝ! Свалят от нея съдбата ѝ! Дали са ѝ друго име и ще я зарежат сред някакви непознати, на които никога не ще успее да обясни коя е.

Вече не се надява да излезе оттук. Вратите са заковани. Трябва да започне отначало — със смирение. Началото, това е името ѝ. Най-

напред да си издейства като необходим минимум да я наричат с името ѝ, с истинското ѝ име. Това е първото, което ще поиска от човека отсреща. Което ще изиска от него. Но едва си е поставила тази цел, и установява, че името ѝ е някак блокирано в съзнанието ѝ, че не си го спомня.

Това я докарва до паника, но знае, че животът ѝ е поставен на карта и че за да се защити, за да се пребори, трябва на всяка цена да възвърне самообладанието си. Опитва се да си спомни с настървено съсредоточаване: дали са ѝ три кръщелни имена, да, три, но тя е употребявала само едното, това го знае, обаче кои са били трите ѝ кръщелни имена и кое от тях е запазила? Господи, чувала го е хиляди пъти!

Мисълта за човека, който я обича, отново се появи. Ако беше тук, щеше да я нарече с името ѝ. Може би ако успее да си спомни лицето му, ще си представи и как устата му произнася името ѝ. Това ѝ се струва добра следа — да достигне до името си чрез този човек. Опитва се да си го представи и още веднъж вижда силует, който се бори с тълпа. Образът е блед, убягва ѝ, тя се мъчи да го задържи, да го задържи и да го задълбочи, да го разшири към миналото — откъде е дошъл този човек? Как се е озовал в тълпата? Защо се е бил?

Опитва се да разшири спомена и ѝ се явява градина, голяма, с вила, където сред много други хора различава нисък, хилав мъж и си спомня, че е имала от него дете, дете, за което знае само, че е мъртво...

— Къде се загубихте, Ан?

Тя вдига глава и вижда старец, който седи на стол пред нея и я гледа.

— Детето ми е мъртво — казва тя.

Споменът е твърде слаб. И точно затова го изрича гласно. Струва ѝ се, че така ще го направи по-реален. Струва ѝ се, че така ще го задържи като късче от убягващия ѝ живот.

Той се навежда над нея, хваща я за ръцете и казва отчетливо, с насърчителен глас:

— Ан, забравете детето си, забравете мъртвите си, мислете за живота!

Усмивва ѝ се. После прави широк жест с ръка, сякаш иска да посочи нещо огромно и възвишено.

— Животът! Животът, Ан, животът!

Усмивката и жестът я изпълват с ужас. Тя става. Трепери. Гласът ѝ трепери.

— Какъв живот? Кое наричате живот?

Въпросът, който е задала, без да размисли, влече друг: „А ако това е вече смъртта? Ако точно това е смъртта?“.

Бута стола, който се премията през салона и се блъска в стената. Исква да извика, но не се получава дума. От устата ѝ излиза дълго и нечленоразделно *aaaa*.

— Шантал! Шантал! Шантал!

Той притискаше в прегръдките си разтърсваното от вика тяло.

— Събуди се! Това не е вярно!

Тя трепереше в ръцете му, а той още няколко пъти ѝ каза, че това не е вярно. Тя повтаряше след него:

— Не, не е вярно, не е вярно.

И бавно, много бавно се успокояваше.

А аз се питам: „Кой е сънувал? Кой е сънувал тази история? Тя? Той? Дватамата? Всеки за другия? И от кой момент истинският живот се е превърнал в тази извратена фантазия? Когато влакът се е плъзнал под Ламанша? По-рано? Сутринта, когато тя е обявила, че заминава за Лондон? Още по-рано? В деня, когато е срещнала в кабинета на графолога сервитьора от кафенето в нормандския град? Или още по-рано? Когато Жан-Марк ѝ е изпратил първото си писмо? Но пращал ли ги е наистина тези писма? Или ги е писал само във въображението си? В кой момент точно истинското се е превърнало в неистинско, действителността във фантазия? Къде е била границата? Къде е границата?“.

49

Виждам двете им глави в профил, осветени от малка нощна лампа — главата на Жан-Марк с тила на възглавницата, главата на Шантал, сведена десетина сантиметра над него.

Тя казва:

— Вече няма да те изпускам от поглед. Ще те гледам непрекъснато.

И след малко:

— Страх ме е, когато мигам. Страх ме е, че през секундата, в която окото ми загасне, на мястото ти ще се плъзне змия, плъх, друг човек.

Той се опитва да се поизправи, за да я докосне с устните си.

Тя клати глава.

— Не, искам само да те гледам.

И после:

— Ще оставя лампата да свети през цялата нощ. През всички нощи.

Издание:

Милан Кундера. Самоличност

Френска. Първо издание

ИК „Колибри“, София, 2001

Редактор: Силвия Вагенщайн

ISBN: 954-529-220-2

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.